

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

SEPTEMBER 5 • 2003

Gatans Adelskap – Vägarnas Broderskap

Handelsbankens bankmuseum

Pris 20 kr

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmanngatan (uppgång Handelshögskolan)

+ fax 08-673 34 23

*Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar,
militaria och nålmärken, medaljer*

Öppet: vard. 11-17, fred. 11-15, lörd. 11-14

Bli medlem i

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Årsavgiften är 200 kr.

Som medlem får Du **SNT**
automatiskt

Du kan också enbart prenumerera på tidningen
Det kostar endast 160:- per år.

SVENSK

NUMISMATISK TIDSKRIFT

har en upplaga på 1.400 ex.

Ca 1/10 av dessa når utanför Sveriges gränser
– Norden, Europa, USA.

Tidningen kommer ut med 8 nr per år:
första veckan i
februari – maj, september – december.

Våra annonspriser är jämförelsevis låga.
För annonsering kontakta Göran Wahlquist,
tel 070-682 80 03 (kvällstid och helger).

Prisexempel:

1/1 sida (151 × 214 mm)	1.800:-
2:a omslagssidan	2.200:-
4:e omslagssidan	2.500:-
1/2 sida (151 × 105 mm)	1.000:-
1/4 sida (72 × 105 mm)	500:-
1/6 sida (47 × 105 mm)	350:-
1/12 sida (47 × 50 mm)	175:-

Sista materialdag: Den 1:a i månaden före utgivning.
Heloriginal eller manus och gärna skiss
sändes till Göran Wahlquist efter överenskommelse.

*Annonser som ej är förenliga med
SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.*

Innehåll SNT 5 • 2003

Sid

Artiklar och notiser

Gatans Adelskap – Vägarnas Broderskap	104
Tillståndspollett för brännvinstransport	107
Handelsbankens Bankmuseum – ett första försök till en modern myntutställning	108
En myntsamlare i Norrköping	110
Postum hyllning till Georg de Laval	111
Gamla stamper – nya medaljer	113
Enkronan 1889 med ”1890 års” bild	114
Program för medaljstudiecirkel i Göteborg	116
”Tvåstjärnigt”	117
Khomeinis amerikanska sedlar	117
”Krona för norr och klave för söder”	118
Teatersedlar ånyo	119
Raritetsfilosofi (1)	120

Stående rubriker

Pressklipp. Amerikanska dollarn har piffats upp	106
Nya mynt och medaljer. Till heliga Birgittas minne	112
Personalia. Hederslegionen till Gunnel Engwall	113
Nytt om böcker – recensioner	118
Föreningar	123

Omslag

År 1912 överlämnade friherre Carl C:son Bonde till Kungl. Myntkabinetet ett antal medaljer och plaketter som präglats i Paris av den ungerskfödde gravören Tony Szirmai (inv.nr 14 658). De flesta av dessa har anknytning till kongresser och möten som Sverige deltagit i. Omslaget visar en av plaketterna, nämligen den till första stora automobilkongressen i Paris 1908 – *Le Congrès International de la Route*. Här ses ett par lättklädda gudinnor som kör en automobil med vissa antika drag. I bakgrunden *Terrasse du Jeu de Paume des Tuileries*.

Plaketten är vald för att uppmärksamma utställningen ”Grillfest” på Kungl. Myntkabinetet. I denna visas bilklubbmärken från hela världen och med en särskild del som helt ägnas Kungl. Automobilklubben (KAK) och dess 100-årsfirande som sker i år. Foto Gabriel Hildebrand.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98
onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71
E-post: info@numismatik.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428
114 84 Stockholm
Tel 08-5195 5300
Fax 08-411 22 14
E-post: info@myntkabinettet.se

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:

Monica Golabiewski Lannby

Annonser och auktionskalender:

Göran Wahlquist
070-682 80 03 (kvällstid och helger)

Prenumerationer:

Pris 160 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse
samt Sven Svenssons stiftelse

Tryck:

Masterprint Sätteri & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Föreningsaktiviteter

SEPTEMBER

17 Kristina – Mynt och medaljer

Plats Banérgatan kl. 18.30

Lars O. Lagerqvist berättar om drottning Kristina på mynt och medaljer.

OKTOBER

7 Gustav Vasa och hans söner

Plats Banérgatan kl. 18.30

Johan Wihlander berättar om och visar bilder av Gustav Vasas och hans söners mynt.

NOVEMBER

29-30 SNF:s 130-årsjubileum

Denna helg firar vi föreningens 130 år. Programmet är ännu ej klart, men boka helgen redan nu! Ur programmet: auktion med material ur Sven Svenssons samling, myntmässa samt middag.

DECEMBER

11 SNF:s julfest

Plats Banérgatan kl. 18.30

Julfest på Banérgatan.

Kungl. Myntkabinettet

T.o.m. 7 oktober 2003 pågår utställningen "Visa mig vägen" som ägnas Heliga Birgitta och hennes 700-årsminne. Här visas bl.a. europeiska och islamiska mynt som hon och hennes följe kan ha kommit i kontakt med under pilgrimsfärderna. I en särskild del finns också nästan alla medaljer över det svenska helgonet. Vi hyllar Kungl. Automobilklubben (KAK) som nu fyller 100 år. "Grillfest" är en utställning om bilklubbsmärken som invigs 4 september och står till 29 oktober 2003. Den 1 oktober invigs en mindre utställning som handlar om Argentinas pengar genom tiderna – d.v.s. från spanska kolonialmynt till hyperinflationens sedlar.

Även denna höst kommer museet att utge en del skrifter. Närmast blir det en bok i serien *Sylloge Nummorum Graecorum* som behandlar Gustaf Lorichs kelt-iberiska mynt. Något senare på året ger vi ut volym nr 11 i Landskapsserien – "Myntfynd från Bohuslän". I samarbete med Samfundet S:t Erik blir det dessutom en mindre skrift med myntskatter från Stockholm.

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgatan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlaplan.

Kansli: Besökstid 10.30-13.00 onsdag – torsdag.

Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.

Hemsida: www.numismatik.se

Kungl. Myntkabinettet

Adress: Slottsbacken 6, Buss 43, 46, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.

Utställningar: Måndag – söndag kl. 10.00-16.00.

Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00-16.00.

Hemsida: www.myntkabinettet.se

Gatans Adelskap – Vägarnas Broderskap

Av Jan Särnesjö

Det är nu lite drygt ett hundra år sedan bilen satte ett outplånligt däckavtryck på det svenska samhället och medförde en förändring som endast dagens internetsatsningar kunnat mäta sig med. Liksom vid introduktionen av cykeln ett antal årtionden tidigare möttes det nya motoriserade fortkäffningsmedlet med rädsla och misstroende. Det behövdes därför kraftfulla initiativ för att främja utvecklingen inom trafikområdet, t.ex. genom regelverk och informations spridning. Men också belöningsssystem.

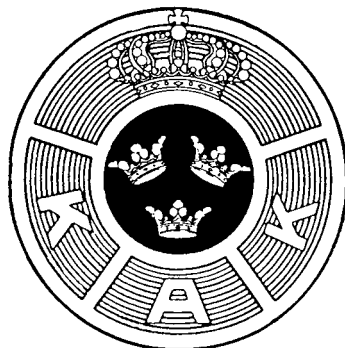
Tidningsredaktören och rikskändisen Clarence von Rosen var en av de ivrigaste debattörerna, och under en kongress – som sammanföll med Stockholms Bilutställning den 20 maj 1903 – upptogs på hans initiativ frågan: "Finns förutsättningar för bildandet av automobilklubb i Stockholm?"

von Rosen hänvisade till de klubbar som hunnit bildas i Europa och USA och vikten av att landets växande skara bilägare fick vara med och skapa framtidens trafiksituation. Det fanns otaliga utländska exempel på hur oförstående lagstiftare skapat regler som begränsade handlingsfriheten. Dessutom fanns ingen förening för dem som ville bedriva tävlingsverksamhet eller annan gemenskapsfrämjande verksamhet i motorismens tecken.

Redaktörens ord mötte bifall och *Stockholms Dagblad* skrev i ett referat den 22 maj att "Alla de närvarande [vid den efterföljande lunchen] anmälde sitt inträde i den nybildade klubben". Stockholms Automobilklubb var född. En anekdot i sammanhanget är att "stiftelseurkunden" skrevs och undertecknades direkt på lunchmatsedeln av samtliga deltagare. Detta dokument är tyvärr sedan länge försvunnet.

Vid nästa klubbmöte den 7 september samma år togs beslut om att utöka verksamheten till att omfatta även motorcyklar, motorbåtar och flyg. Klubbens namn ändrades därför till Svenska Motorklubben. Uppdraget att ta fram ett lämpligt klubbmärke gick till ingenjör Henrik Gillgren och direktör Adolf Östberg. Det är dock oklart om de tog hjälp utifrån med den grafiska utformningen.

Den 17 oktober 1903 ändrades klubbnamnet för andra gången. Den här gången på förslag av översteljt-

KAK:s originallogo, 1908.

nant Victor Balck, som ansåg att verksamheten var en angelägenhet för hela riket. Det nya namnet Svenska Automobilklubben, SAK, kom att bestå fram till att klubben förländades titeln "Kunglig" och därmed blev KAK. Detta, det sista, namnbytet genomfördes den 18 januari 1908.

KAK i motorismens tjänst

För att förstå vilken roll KAK spelade i motorismens utveckling måste man tänka sig hur Sverige såg ut vid 1900-talets början. Vägarna var dåliga och infrastrukturen var – med undantag för tågtrafiken – anpassad till en vardag med häst och vagn. Blandningen av beridna och motordrivna fordon blev ofta rent kaotisk och många incidenter uppstod genom vettsskrämda, skenande hästar som flydde genom städernas gator.

Den misstänksamhet som florerade blev inte bättre av utländska rapporter om dödsolyckor bland förare och åskådare i vardagskörning och motorsport. Tidningarna frosade i nyhetsflödet och bilmotståndare som "Föreningen för ännu icke öfverkörda fotgängare" satte upp sina syrliga budskap på varningstavlor runt om i Stockholm.

Svenska Dagbladet rapporterar den 27 augusti 1909:

Flera automobil- och droskägare hafva funnit att automobilringarna på sista tiden förvånande ofta gått sönder. Snart sagdt dagligen har det händt att både ytterdäck och innerslangar sprungit sönder och blifvit ramponerade utan att man kunnat förstå hur det tillgick. Nu har man

emellertid klart för sig hela sammanhanget. Det har nämligen visat sig att på flera ställen i staden utlagts särskildt för ändamålet förfärdigade och hopnitade plåtar, hvilka försetts med fastnitade spikar. Plåtarna har lagts så att spikhufvudena pekat nedåt och spetsarna uppåt, och den oundgängliga följden häraf att är att hvarje gummiring som passerar däröfver blir söndersargad.

SAK/KAK tog omedelbart på sig rollen som trafikförbättrare. Detta gjordes på många sätt: Genom motorsportevenemang som förutom ett ökat mediafokus även gav dugligare förare och en kontinuerlig förbättring av bilarnas prestanda och säkerhetsutrustning. Genom utformning av varningsskyltar och informationsmaterial. Och slutligen genom konkreta lagförslag och praxis för transporter av människor och material. Utöver detta var man flitiga gäster hos regering och riksdag och delade gärna med sig av sina erfarenheter när det gällde val av vägmateriel och annat som kunde höja kvaliteten på vägbanorna.

KAK hade därmed på kort tid blivit en trafiksäkerhetspolitisk maktfaktor som betygsatte det mesta i det framväxande bilsamhället.

Erland Bratt initiativtagare

Efter att ha granskat och betygsatt, debatterat och lagstiftat om bilar, vägar, trafikregler och andra teknikaliteter kom så småningom turen till själva kärnan på både problem och möjlighet – bilföraren.

Med motorsportverksamheten som bas bedrevs sporadiska förarkurser, men medlemsunderlaget var för litet för att förarkvaliteten skulle ha någon större på inverkan på den dagliga trafiken. Bilar var dyra och var till en början en ren överklassföreteelse. Medlemsantalet ökade därför långsamt och det var först i och med integrationen av Göteborgs Automobilklubb 1905 och Majestäts godkännande 1908, som det sköt över 200 personer.

I stället koncentrerade sig klubben på den framväxande skaran av yrkesförare, som oftast inte var medlemmar i KAK. År 1907 fanns en riklig yrkestrafik med både person- och godstransport och man kunde t.ex. i klubborganet *Svensk Motortidning*

läsa, att "Hufvudstaden äger f.n. 334 droskor eller cirka 17 procent af samtliga droskor, ett i sanning godt resultat då man besinnar den korta tid som förflutit sedan automobilbroskan här började användas".

Förslaget till ett "Förtjänstmärke för chaufförer" väcktes på ett styrelsemöte den 21 juli 1909 av generalsekreterare Erland Bratt, som redan tidigare haft funderingar på hur man skulle kunna belöna landets bästa chaufförer. Från början var Bratts idé att helt enkelt teckna ett register över alla landets förare, men styrelsen valde i stället att höja statusen på märket genom hårdare regler för nominering samtidigt som antalet årliga utnämningar begränsades till ett tiotal.

Förtjänstmärket instiftas

Bratt jobbade vidare och den 8 november 1909 antog styrelsen ett förslag till reglemente. Detta har sedan dess uppdaterats men har alltid haft ungefär samma innehåll.

I förordet till 1961 års reglemente skriver man att "I avsikt att uppmuntra och belöna bilförare som ådagalagt utmärkta förtjänster inom yrket, har KAK instiftat ett förtjänstmärke, vilket jämte diplom kan tilldelas därtill förtjänta förare".

Förtjänstmärket hade från början två graderingar, i guld och i silver, d.v.s. första och andra graden. Guldmärket var dock inte av guld utan av guldpläterat silver. Ansökan om nominering kunde bara göras av den anställda chaufförens chef eller av till verksamhetens närstående eller överordnad person.

Kraven på den nominerade chauffören avhandlade i ett första stycke personliga egenskaper som nykterhet, uppmärksamhet, omsorg om passagerare och gods samt goda tekniska och ekonomiska kunskaper. Men chauffören måste dessutom ha bedrivit verksamheten genom anställning eller egen firma i minst fem år och under den tiden inte dragit på sig några anmärkningar. Detta räckte till en början för att kunna tilldelas Silvermärket.

För att få Guldmärket skulle samma person ha innehaft silvermärket i fem år. Från mitten av förra seklet lade man till ett tredjegradsärke, som var av brons och som tog över den roll som silvermärket tidigare haft. I samband med detta skärptes också reglerna för guld- och silverärke till tio års respektive femton års prickt fri körning.

En av de viktigaste reformerna var annars att man på 1920-talet gjorde

en avgränsning mellan privat- och yrkeschaufförer vid nomineringen. Den årliga utdelningen av märken kom därmed i praktiken att dubblas.

De första innehavarna

KAK hade nu ett utmärkt instrument att använda för att, som Clarence von Rosen uttryckte det, "inskräpa principerna om gatans adelskap och vägarnas broderskap". I november 1910 uppmanade klubben för första gången sina medlemmar att lämna in förslag på lämpliga kandidater till förtjänstmärket.

Gensvaret blev stort och på årsmötet den 31 mars 1911 kunde man för första gången utdela förtjänstmärket av andra graden till fem noggrant utvalda chaufförer. Själva märket var tyvärr inte färdigt, så de lyckliga vinnarna fick nöja sig med var sitt diplom.

Avvikande design

Produktionen av medaljerna kom i gång sent och först i oktober kunde de första exemplaren delas ut till de fem som mottagit utnämningen i mars 1911. Det är oklart vem som formgivit respektive tillverkat förtjänstmärket, men det troliga är att båda upptagen gick till Herman Bergmans Konstgjuteri i Stockholm, som redan ritat och producerat det år 1909 antagna vagnmärket samt gjutit den prisplakett som Carl Fagerberg och Bruno Liljefors utformat.

En lustig detalj är att varken förtjänstmärket eller vagnmärket följde KAK:s logotyp. Ett starkt trendbrott jämfört med andra automobilklubbar i världen. Förtjänstmärket fick dessutom en avvikande utformning av förkortningen KAK. En form som återanvändes av KAK:s Landsförbund efter att denna underorganisation bildats 1925.

Droskägaren Harry Thor på Götgatan i Stockholm 1945 med KAK:s förtjänstmärke på uniformen. Bilen, en Fiat, var vid den tiden en av de minsta taxibilarna i Stockholm. Trots det var den sjusitsig! Kriget var slut och gengastiden ett minne blott. Okänd fotograf.

Förtjänstmärken som tillhört droskägaren Gustav Harry Thor. Märkena finns idag på Smålands museums myntkabinett i Växjö. Harry Thor var far till Lars Thor som är föreståndare för museets myntsamling. Foto Smålands museum.

Märkena på bilderna har tillhört droskägaren Gustav Harry Thor (se bild på föregående sida). Enligt källorna var han bosatt i Enskede utanför Stockholm och hade börjat sin bana som anställd i hyrverksrörelse åren 1924-1925. Därefter startade han sin egen droskrörelse. Silvermärket tilldelades honom 1936 varpå han också sökte medlemskap i Förtjänstmärkets klubb. Guldmärket mottog han 1942.

Förtjänstmärkets klubb

I oktober 1912 samlades ett antal av de som dittills fått utmärkelsen på restaurang Tattersall i Stockholm. Syftet var att se om det fanns intresse för en sammanslutning för märkesinnehavare. Klubbbliv var en stor företeelse vid den här tiden, så naturligtvis blev svaret "ja". Och visst kom Förtjänstmärkets klubb att fungera som en bättre samtida herrklubb. Signaturen Gustaf Eriksson skriver i klubbens jubileumsskrift 1945, att "Klubbens karaktär och syftemål är att vara en kamratsammanslutning till inbördes uppmuntran, stöd och hjälp, varför några stordåd utåt ej kan sägas ha utförts".

Trots det var man vaken i debatten. Bland de konkreta förslag som betytt mest genom åren märks frågan om ett enhetligt trafiksignalsystem, bilbesiktning och oberoende utredningsgrupper vid olyckor.

Förtjänstmärket idag

Förtjänstmärket för chaufförer var ett barn av en tid då kort sagt varje praktisk idé kunde leda till en ny förbättrad trafikmiljö och lagstiftning. Idag har vi passerat de flesta utvecklingsstadier, och den tid som kallades Motorismen är död och begraven. Märkets betydelse har därför gradvis urvattnats. Dessutom har det blivit allt svårare att köra prickfritt i minst fem år, varför man på senare år diskuterat anpassningar av reglementet.

Förtjänstmärket utdelas fortfarande i samband med KAK:s årsmöten. Kavajmärket kan sedan ett antal år kompletteras med ett vagnmärke att fästa på bilens kylare.

Förtjänstmärkets klubb är fortfarande i gång och har idag uppgiften att tillsammans med Landsförbundet och KAK:s styrelse granska inkomna ansökningar och utse lämpliga kandidater.

Mer information ges på www.kak.se

Jan Särnesjö är ledare för den utställning – kallad "Grillfest, de stora automobilklubbarnas emblem under 100 år" – som visas på Kungl. Myntkabinettet i samband med KAK-jubileet i år.

Pressklipp

Amerikanska dollarn har piffats upp

Ramen runt presidentporträttet har tagits bort, valören är tryckt i tilltalande persikofärg och det finns inslag av ljusblått i kompositionen.

Syftet med ansiktslyftningen av sedeln, som bär president Andrew Jacksons porträtt, är i första hand att göra det svårare för förfalskare.

Ny digital teknik har satt fart på förfalskningarna i USA. År 2002 förfalskades sedlar värda närmare 44 miljoner dollar och 40 procent av dem producerades digitalt, uppger Secret Service.

Den nya sedeln kommer ut i handeln i höst.

Ur Dagens Nyheter den 14 maj 2003

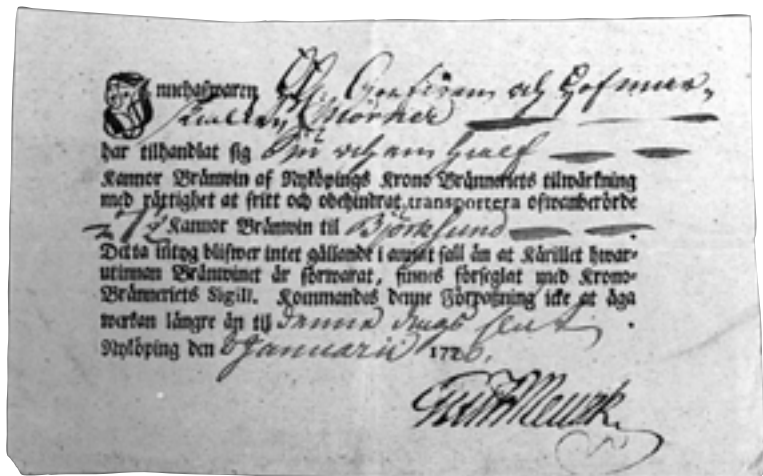

Foto: KMK.

Tillståndspollett för brännvinstransport

Under senare tid har vi i våra medier fått ta del av allt fler rapporter om svenskarnas ökande alkoholintag. Mycket pekar på att konsumtionen inte varit så stor på hundra år. Samtidigt utbreder sig ett liberalt förhållande till alkohol. Alkohol tillgängligheten ökar. Systembolagets tid som monopolföretag med social funktion är snart förbi. För tvåhundra år sedan förde myndigheterna emellertid en motsatt politik.

Brännvinet gjorde sin entré i Sverige under 1400-talet. Då nyttjades det främst vid krutframställning samt i medicinskt syfte. Under 1500- och 1600-talen lärde man sig även att dricka starkspriten. Konsumtionen ökade stadigt. Vid ingången av frihetstiden var brännvinsintaget stort i riket. Det blev också först nu som myndigheterna av olika anledningar på allvar försökte sig på att reglera och kontrollera konsumtionen. Fr.o.m. omkring 1730 gjordes flera regleringsförsök. År 1756 genomdrevs ett brännvinsförbud. Allmänt fördär och dålig handelsbalans angavs som orsaker. Närmare 170 000 brännvinspannor samlades in för offentlig förvaring. Förbudets effekter blev inte långvariga.

Hösten 1772 utfärdade Gustav III ett nytt brännvinsförbud. Denna gång var det motiverat av missväxtår – spannmålen behövdes till de svältande skarorna. Förbudet var illa omtyckt och konungens genom statsvälvningen nyvunna popularitet dalade. Detta fick Gustav att aktualisera en gammal tanke om inrättan-

det av ett statligt brännvinsmonopol. Brännvinsdrickande blev åter tillåtet. Tillåtelsen avsåg emellertid enbart den dryck som kronan tillhandahöll och som såldes med en, som konungen hoppades, fin avans. Folket fick sitt vid detta lag älskade brännvin och kronan inkomster som faktiskt bidrog till att genomföra den stora myntrealisationen 1776. Hushållsbränning blev åter tillåten efter 1786, men mot avgift.

Ett sådant system med kronbrännerier på olika håll i landet, som nu byggdes upp, vilade på en stark kontroll. Det är i detta kontrollsystem vidstående pollett är en del. I den kungliga förordningen betitlad ”Angående Hvad i anseende til den under Arrende uplåtne Husbehofs-Bränningen i akt tagas bör” av 31 maj 1793 heter det i dess §4 följande:

Den som kommer landvägen resande til eller ifrån någon Stad, må utan afseende på längre eller kortare resa, medföra högst en kanna resebrännewin...

För att kunna kontrollera att inga otillbörliga mängder sprit i öppnade kärl – om vilken man ju inte visste huruvida den verkligen var framställd under regale – begränsades alltså mängden tillåten sprit att medföra vid inrikes resa till en kanna per person. En kanna motsvarar omkring 2,6 liter, varför för en nutida betraktare färdknäppen synes väl tilltagen. Emellertid bör man då veta, att folk gemenligen vid denna tid inte lät sig nöja med en färdknäpp. Dagsintaget var vida större än som nu är fallet och

inleddes gärna med en morgonsup eller två för att mycken dryck senare avslutas med en ”insövningssup”.

För att lagligen transportera mera brännvin fordrades särskilt tillstånd, vilket även detta meddelas i ovan nämnda förordnings fjärde paragraf:

Dock skal ifrån detta förbud vara undantaget det Brännewin af Krono-Bränneriernes behållning och förräder, som med behörige förpassningar kan komma at föras ifrån et til annat ställe.

Det är sålunda en dylik förpassning, ett slags transportpollett, som här föreligger. Polletten, ca 165x105 mm, har följande förtryckta (ej kursiv) och med bläck ifyllda (kursiv) text:

Innehafwaren Herr Grefven och Hofmarskalken Mörner --- ---

har tilhandlat sig *Sju och en half* --- ---

kannor Brännwin af Nyköpings Krono Bränneriets tilwärkning med rättighet at fritt och obehindrat transportera ofwanberörde

7 ½ kannor Brännwin til Björksund --- ---

Detta intyg blifwer intet gällande i annat fall än at Kärillet hwarutinnan Brännwinet är förwarat, finnes förseglat med KronoBränneriets Sigill.

Kommandes denne Förpassning icke at äga werkan längre än til *denna dags slut.*

Nyköping den 8 Januarii 177(8)0

Gust Meurk

Som synes har årtalet för hand ändrats från att förtryckt ha avsett 1770-talet till 1780 med bläckskrift. Av förordningen framgår inte, att brännvinet skall vara förseglat med bränneriets sigill, men så var alltså fallet.

Denna transportsedel avsåg leverans av bränneriets i Nyköping produkt. Säkert hade andra kronbrännerier motsvarande formulär. Transporten skulle i just detta fall gå till Björksund, ett gods beläget något utanför Nyköping. Här residerade sedan 1776 ätten Mörner.

Om någon i läsekreten har, eller har sett, en förpassning liknande denna, vore det trevligt att få veta. Detta kan i så fall gärna meddelas i denna tidning.

Dan Carlberg

Litteratur

Kongl. Maj:ts Ytterligare Nädiga Förordning, Angående Hwad i anseende til den under Arrende uplåtne Husbehofs-Bränningen i akt tagas bör. Gifwen Stockholms slott den 31 Maji 1793. Stockholm 1793.

Helling, S.: *Från mjöd till Martini – Alkoholens historia i Sverige*. Göteborg 1987.

Odelberg, W.: *Guldet i flaskan. Historia kring starka drycker i Sverige*. Stockholm 1967. □

Handelsbankens Bankmuseum

– ett första försök till en modern myntutställning

Av Ian Wiséhn

Året var 1966 och jag hade redan gått ett par år på Palmgrenska samskolan som låg på Kommendörsgatan 13. Varje dag reste jag med 10:ans spårvagn till och från skolan. Spårvagnen gick på Sturegatan. Mitt emot hållplatsen fanns en lokal med ett för mig underligt namn – Bankmuseet. Vid ett par tillfällen gick jag in. Jag minns att jag tyckte att utställningen verkade intressant och annorlunda.

Idéen till ett Bankmuseum föddes inom Svenska Handelsbanken 1963. Den som kom med uppslaget var advokaten Ernst Nathorst-Böös (1918-1988). Bankens ledning gillade förslaget och ett år senare var Nathorst-Böös anställd som museiintendent. Han fick tämligen fria händer att till det kommande museet köpa in mynt, sedlar, polletter och föremål, som på ett eller annat sätt anknyt till pengarnas och bankernas historia. Tanken var inte att försöka skapa ännu ett myntkabinett i Stockholm utan i stället försöka göra något alldeles nytt, nämligen ett bankmuseum som betydligt friare kunde presentera pengarnas fantastiska historia. Ernst Nathorst-Böös ansåg nog att Kungl. Myntkabinettets utställningar började bli tämligen gamla. Själv var han mycket road av konst och design och jämförde KMK med det då så aktiva Moderna museet. Visst gick det att göra roligare utställningar om pengar! Bankmuseets syfte var att belysa bankväsendets uppkomst och utveckling. Museet skulle även beskriva den ekonomiska historien i stort. Även om svenskt material dominerade, var det internationella perspektivet vägledande vid inköp till samlingen.

Den 8 oktober 1966 invigdes Bankmuseet på Sturegatan 38 i Stockholm. Den som förrättade själva invigningen var överståthållaren Allan Nordenstam och från banken talade bankdirektören Rune Höglund. På plats fanns många intresserade numismatiker och journalister som t.ex. Jan Olof Olsson (Jolo).

Inredningen av museet hade skapats av Ernst Nathorst-Böös tillsammans med Erich Fischer (som för övrigt långt senare var djupt involverad i byggandet av Kungl. Myntkabi-

Bankmuseet invigs och Ernst Nathorst-Böös talar med pressen. Till vänster ses Jan Olof Olsson (Jolo), som var god vän med Nathorst-Böös. De delade båda ett stort Engelskintresse och ägde tillsammans en Londontaxi!

Bankmuseets skyltfönster mot Sturegatan.

nettet på Slottsbacken). Museet var inte så stort, men man lyckades göra utställningar som ändå inte gjorde att man fick en känsla av trångboddhet. Under 1960-talet var det modernt med skärmar som var fastgjorda i taket med ett antal vertikala stänger. Skärmsystemet gjorde det möjligt att flytta om i utställningen och ständigt kunna förändra utseendet. Färgsättningen var diskret och tyger användes flitigt.

I källaren under museet fanns en avsevärd samling maskiner som användes inom bankerna. Där fanns också en samling premonetära betalningsmedel samt en stor mängd myntvägar. Sammanlagt ägde museet mellan 15 000 och 20 000 föremål – alla möjliga utställningsobjekt. En spännande del av samlingen bestod av bilder. Här kunde man med hjälp av tecknaren, grafikern, fotografen träda in i en miljö om vilken vi idag inte vet så mycket om. Bilderna visar gamla banklokaler, bankirer, börsbyggnader, satiriska bilder, ironiska mot kapitalet och dess utöware, eviga narrspeglar som i gräll belysning visar fram oss i vår materialism. I varje hörn fanns märkliga ting som t.ex. en tidig italiensk växel från 1475 som Ernst Nathorst-Böös köpt på ett antikvariat i Milano.

Hemma i Sverige rotade han igenom vindar i de fastigheter Handelsbanken hade eller hade haft kontor. Att inom banken samla upp material till ett bankmuseum borde egentligen vara en ganska lätt uppgift. Inom ett företag med drygt hundraåriga anor föreställer man sig att tillgången på gamla föremål skulle vara av sådant format att det närmast skulle bli fråga om att välja och vraka i överflödet. Verkligheten var dock en helt annan. Att finna nålen i höstacken föreföll att vara en enkel match jämfört med uppgiften att få fram "bankantikviteter" i dagens ljus. Här gjorde Ernst Nathorst-Böös en stor insats. Han såg vad som var ovanligt och värt att spara i en tid som annars präglades av "slit och släng". För att komma åt det gamla gick han ofta ut med cirkulärskrivelser till banknätet med uppmaningar om att leta fram och bevara gamla föremål. Han skrev också i den interna personaltidningen för Handelsbanken (*Remissan*) under rubriken "Med ljus och lykta – bankantikviteter söks".

Nathorst-Böös ville också att äldre bankanställda skulle nedteckna sina minnen från bankarbetet. På samma sätt gick han ut med en efterlysning som löd: Bankmuseet efterlyser

En utsikt från Bankmuseets utställningar. Utanför skyltfönstret kan man se 10:ans spårvagnshållplats (där även Lidingötågen stannade) och Floras kulle i Humlegården. Mer nära kameran syns en utställning om revolution och penningkris.

En interiörbild som tydligt visar utställningens skärmsystem. De var fastgjorda i taket i ett antal vertikala stänger som möjliggjorde flyttning eller utbyte av skärmar.

Plexiglasmontrar innehållande tidiga kinesiska betalningsmedel och böcker, mynt och vägar från renässansens Italien.

Fotografiet avslöjar hur belysningen nästan dominerade rummet.

En akvariemonter visande de tidiga bankirernas värld.

Utställningsskärmar visande tidiga skrå- eller sparbössor, riksgäldssedlar och sedlar från diskontbanker.

Foto: Gunnar Silander, Sollentuna.

”Banken i litteraturen”. Här påminde han läsarna att professor Örjan Lindberger i *Ekonomisk Revy* 1945 hade skrivit i ämnet, men att resultatet trots allt ändå blivit tämligen magert.

När utställningen på Sturegatan var färdig övergick verksamheten till vardag. Ofta fick intendenten frågor om gamla mynt. Tidningsredaktioner behövde bilder och forskare fick uppgifter om sedan länge nedlagda banker. Men mesta tiden gick till att planera nya utställningar. Antingen tillfälliga sådana i Bankmuseet eller utställningar av vandringskaraktär. Under början av år 1967 hade Bankmuseet femton små utställningar på turné mellan Handelsbankens kontor ute i landet. En av dessa var en sparbösseutställning som hette ”I många former kan man spara”.

Till museet hörde ett mycket fint bankhistoriskt-numismatiskt bibliotek på ca 3 300 nummer. Bankmuseet stängdes 1971 och samlingarna magasinerades i tre olika lokaler i Stockholm. Samma år inledde Handelsbanken förhandlingar med staten om ett köp av Bankmuseet. Från KMK:s sida var dåvarande chefen Brita Malmer den pådrivande. Underhandlingarna avslutades genom ett avtal den 29 maj 1974, varigenom Bankmuseet blev en del av myntkabinettet. Med i köpet ingick även intendenten Ernst Nathorst-Böös! □

En myntsamlare i Norrköping

År 1895 avled i Norrköping f.d. fabrikören och läderhandlaren Johan Petter Hellman. Han föddes 1823 och bodde fr.o.m.1859 i Norrköping.

Redan från barndagen ägnade han sig åt samlarverksamheten – främst då mynt, medaljer och kuriosor. De tidningar som skrev om Hellman 1895 upplyste om att han ägt ca 5000 mynt. Han hade många romerska mynt, men också svenska som t.ex. Karl IX:s klippingar. Han hade även en specialsamling av falska mynt och sedlar. Några år före sin död överlämnade Hellman en större samling svenska mynt till myntkabinettet i Berlin. Dessutom skänkte han mynt till Nordiska museet i Stockholm samt till Östergötlands museum i Linköping.

Hellman ägde också en stor samling snusdosor från flera århundraden.

IW

Postum hyllning till Georg de Laval

I nr 2002:10 av Sigtuna myntklubb "tidning" publicerades två foton, format 17x22 cm, omfattande mynt från romerska regenter från 80-talet f.Kr. till 470-talet e.Kr. Under varje myntbild var angivna kejsarens namn och regeringstid. Då ingen kände till fotografiernas ursprung, kommenterade jag upphovsmannen enligt nedan.

År 1944 fick jag inträde i Svenska Numismatiska Föreningen, vid 22 års ålder. Näst yngst var Ernst Nathorst-Böös. De flesta medlemmar var så kallade farbröder av olika ålder och visdom. Bland dessa fanns Georg de Laval, överstelöjtnant vid Svea livgarde, som av vissa skäl "tog hand" om mig. Georg var född 1883, blev medlem i SNF år 1927, hedersledamot 1955 och gick bort 1969. Jag upptäckte av en slump att hans födelsedag var den 16 april, samma datum som jag nedtecknar dessa rader! *Mirabile dictu*, som romarna uttryckte sig.

Georg var imponerande, både som person och som numismatiker. Hans stora intresse var de romerska mynten. Som auktionskommissarie kommenterade han ibland, lite spefult, de svenska objekten. Han satte generellt de antika högre.

Av den anledningen och för att hjälpa de fåkunniga på traven lät han år 1948 fotografera utsökta exemplar av romerska denarer och antoninianer m.m. från Sulla, 82-80 f.Kr., historiens förste diktator, t.o.m. Romulus Augustulus, den siste västromerske kejsaren; han miste sin värdighet år 476. Det en gång så mäktiga romerska riket halverades redan år 395 i och med Theodosius den stores död – med Rom och Konstantinopel som maktcentra.

De romerska mynten har som regel hög kvalitet med konstnärligt värde. Deras porträttbilder, vanligen med kejsarens namn angivet (ofta flera sådana) har kunnat vägleda vid identifiering av anonyma romerska statyer. Det var till den högstående kulturen som Georg de Laval ville lotsa intresserade för den romerska myntningen.

Tilläggs bör att Georg även stod för texthäftet *Romerska regentlängden* (19 sidor A5 med personfakta angående kejsarna), tillägnad SNF till handledning för myntsamlare som "en intresserad persons gåva till föreningen".

Carl-Axel Lindblom,
f.d. ordförande Stockholms Myntklubb

Romerska regentlängdens porträttgalleri. I-II. Ur Georg de Laval's samling. 1948. ATA neg.nr B74:84 och 85.

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nälmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
TEL 08-411 08 07

Foto: Gabriel Hildebrand.

Foto: Håkan Hedlund.

Till heliga Birgittas minne

Mynt

Till sjuhundraårsminnet av Heliga Birgittas födelse har Sveriges Riksbank beslutat prägla två minnesmynt, ett i guld om 2 000 kronor och ett i silver om 200 kronor. De slås av Myntverket / Swedish Coins AB, Eskilstuna, och har modellerats av Ernst Nordin, Årsta. Porträttet av Birgitta har konstnären inspirerats till av en målning på altarskåpet från Salems kyrka i Södermanland (Stockholms län), numera i Statens historiska museum. Det är tredje gången i modern tid som en enskild svensk hedras med ett minnesmynt i vårt land och nu, för andra gången, är det en kvinna. Tidigare mynt: Alfred Nobel 2001, Astrid Lindgren 2002. Utomlands har Greta Garbo avbildats på ett franskt mynt.

1. 2 000 kronor 2003, guld. Upplaga maximalt 6 000 ex, diameter 26 mm, vikt 13 g, halt 900/1000.

Åtsida: ★ 1303 • BIRGITTA • 2003 medsols längs kanten. Heliga Birgittas bröstbild *en face*, huvudet lätt lutat åt vänster med helgongloria, iförd dräkt och änkedok; under bilden konstnärssignaturen E N.

Frånsida: GAUDE BIRGITTA FILIA CANTICUM TIBI DEBITUR GLORIE [= "Gläd Dig, o Birgitta, Dig höves härlig lovsång" – text från en Birgittahymn i Tolfta kyrka, Uppland]. I mitten ett stort, gotiskt B, varunder 2000 / KRONOR / SVERIGE, till vänster € belagat med en hammare, myntortsmärket för Eskilstu-

na, till höger bokstaven H för riksbankschefen Lars Heikensten.

Rand: Slät.

2. 200 kronor 2003, silver. Upplaga maximalt 60 000 ex, diameter 36 mm, vikt 27,03 g, halt 925/1000.

Åtsida: Som föregående, men större.

Frånsida: Inskrifter och märken som på föregående. I mitten Birgittasystemets huvudprydnad med fem (röda) rundlar, symboler för Kristi sår på korset, ovanför ett malteserkors, allt utgörande Birgittastiftelsens symbol. Nedtill 200 / KRONOR / SVERIGE

Rand: Slät.

Mynten säljs dels genom försäljningsorganisationen Moneta, dels genom vissa mynthandlare och i Kungl. Myntkabinettets butik, Stockholm.

Medalj

Vårt Myntverk i Eskilstuna har också hedrat Birgittas minne med en medalj, även den utformad av Ernst Nordin. Här är åtsidans bild av helgonet med sina attribut, boken och pennan, en fri tolkning av en skulptur i ett helgonskåp från Kråksmåla kyrka, Småland, som utfördes ca 1450-1475 av Johannes Stenrat. Frånsidans inskrift är densamma som på jubileumsmynten., d.v.s. hämtad från en hymn till Birgittas ära, men här även återgiven på svenska. Medaljen mäter 56 mm i diameter och slås i guld, 18 karat (ca 120 g), i 999/1000 silver (ca 90 g) respektive brons (ca 80 g). Guldmedaljens upplaga är 20

ex, silvermedaljens upplaga är maximalt 500 ex, bronsmedaljens 400 ex. Den kan beställas från Myntverket i Eskilstuna. Silver- och brons exemplar kommer att finnas hos Kungl. Myntkabinettet.

Åtsida: Heliga Birgitta i halvfigur, vänd åt höger, i dräkt och änkedok och helgongloria. Till vänster 1303 / 2003, till höger S:TA / BIRGITTA, vid höger axel konstnärssignaturen E N nedsänkt.

Frånsida: Inom en stiliserad rosenkrans citat ur en medeltida hymn: Gaude / Birgitta filia / canticum tibi / debetur glorie, följt av översättningen GLÄD DIG / O DOTTER BIRGITTA / DIG HÖVES / HÄRLIG LOVSÅNG.

Rand: Slät.

Lars O. Lagerqvist

Hederslegionen till Gunnel Engwall

Den 3 april i år förlänades Gunnel Engwall riddartecknet av *la Légion d'Honneur*, d.v.s. hederslegionen¹, för sina insatser för Frankrike.² Engwall är professor i franska, ledamot av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien samt rektor vid Stockholms universitet. Vidare är Engwall Stockholms universitets representant i Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forskning. Sedan 2002 är hon dessutom ledamot av Svenska Numismatiska Föreningens styrelse där hon bl.a. representerar föreningen i Sven Svenssons stiftelse för numismatik.

Ordensutmärkelsen överlämnades av ordenskansler Jean-Philippe Douin vid en ceremoni på den franske ambassadörens residens. Patrick Imhaus, Frankrikes ambassadör i Stockholm uttalade följande: *"Dessa personer har var och en, inom sina respektive områden, bidragit till att stärka samarbetet och vänskapsbanden mellan våra båda länder, som har sett en fantastisk utveckling sedan Sveriges inträde i den Europeiska Unionen."*

Svenska Numismatiska Föreningen gratulerar till utnämningen!

Frédéric Elfver

Noter

¹ Hederslegionen, vilken instiftades år 1802 av dåvarande förste konsuln Napoleon Bonaparte, är Frankrikes förnämsta orden. Orden utdelas för framstående civila eller militära förtjänster till män eller kvinnor, även utlänningar. Ordens-tecknet bärs i högrött band (Nationalencyklopedin, Hederslegionen).

² Förutom Engwall mottog följande personer *la Légion d'Honneur* på den franske ambassadörens residens den 3 april: *Katarina Frostenson*, författare och ledamot av Svenska Akademien, riddartecknet; *Johan Hederstedt*, överbefälhavare, kommandörstecknet; *Åse Kleve-land*, VD för Svenska Filminstitutet, riddartecknet; *Erik Sandewall*, professor i datalogi vid Linköpings universitet, ledamot av Kungliga Vetenskapsakademien, riddartecknet; *Johan Stenberg*, bankdirektör och ordförande i Alliance Française de Stockholm, Carti-usstiftelsen och Franska skolan, riddartecknet samt *Monica Widegren*, chef för internationella sekretariatet på Konkurrensverket, riddartecknet. □

*Gunnel Engwall mottar riddartecknet av la Légion d'Honneur.
Foto: Franska ambassaden.*

Gamla stampar – nya medaljer

Vid genomgång av äldre arkivmaterial upptäcker man då och då hur Kungl. Myntet fick beställningar på nypräglings- och medaljer. De som beställde var t.ex. privatpersoner och läroverk. Tidigare har Jan Olof Björk tagit upp frågan om dessa nypräglings- och medaljer i en intressant artikel i *SNT* 2000:2, och det är tydligt att många av medaljerna från Roggebiblioteket i Strängnäs också är präglade långt efter det att medaljerna först utkom. I det senare fallet finns en rödaktig ton i silvret och medaljernas kanter är vassa.

Man skulle kunna tro att alla dessa nypräglings- och medaljer hör till det sena 1700-talet och 1800-talet. Men vid en genomgång av Kammarkollegiets arkiv (protokoll 1735, 21 oktober, pag. 5387) finns uppgifter från år 1735:

Myntemästaren Zedritz berättade, at några Personer, som hafwa Cabinetter åstunda få låta slå medailler, af de Stämplrar, som äro gjorde öfwer Hennes Kongl. Mayts Regering etc, samt öfwer Hans Excellence Herr Riksrådet Gref Cronhielm, försäkrandes Myntmästaren, at om Kongl. Coll. Skulle tackas der till gifwa des nådige byfall; Så will han hafwa derpå den upsicht, at stämplarne ey skola taga någon skada;

Och gaf Kongl. Coll. Des byfall dertill, allenast Myntmästaren har noga upseende derpå, at stämplarna ey blifwa skadade.

Uppenbarligen fanns det ingen tanke på upphovsrätten eller på den ursprungliga beställarens rättigheter. Kungl. Myntet har hur som helst behållit alla sina gamla medaljstamplar – om inte beställaren begärt att ha dem hos sig eller begärt att de skulle förstöras efter präglingen. Fortfarande har det nuvarande Swedish Coin AB/Myntverket i Eskilstuna ett stort antal stampar i sina valv.

Självfallet kan man fundera över vilka samlare som höll sig framme och ville komplettera sina samlingar med nypräglade medaljer. År 1735 fanns säkert ett tiotal tänkbara samlare. De flesta hörde till adeln och alla innehade höga ämbeten i samhället. Bland de riktigt stora samlarna fanns namn som friherren Gustaf Rålamb (1675-1750), greve Jacob Cronstedt (1668-1751), greve Fredrik Gyllenberg (1698-1759), greve Olof Törnflycht (1680-1737) och Carl Ehrenpreus (1692-1760).

Ian Wiséhn

Otryckt källa

Kammarkollegiets arkiv, protokoll 1735, 21 oktober, pag. 5387.

Litteratur

Björk, J.-O.: Medailler och begärlige Skådenpenningar som den tiden kunde fås, emot betalning, på Kongl. Myntet. *SNT* 2000: 8, s. 180-185. □

Enkronan 1889 med ”1890 års” bild

Det hör till sällsyntheterna att tidigare obeskrivna svenska 1800-talsmynt dyker upp. Så var dock fallet när en enkrona från Oscar II:s tid, närmare bestämt med året 1889, utbjöds på Ahlströms auktion nr 38 år 1988 (lot 1232). Det märkvärdiga med detta mynt var att åtsidan uppvisade en porträtttyp som infördes först 1890. Myntet, som enligt uppgift skall ha inlämnats till försäljning av en känd svensk artist och kompositör, förvärvades vid auktionen av Hirsch Mynthandel i Stockholm. Det framkom återigen i mars 1991, då en av Hirschs kreditgivare under finanskrisen tvångsvis försålde ett större antal belånade mynt hos Stockholms Auktionsverk (lot 8845). Exemplet har därefter inte bytt ägare.

I senare värderingskataloger, exempelvis i Archie Tonkins Myntboken, har myntet upptagits bland de reguljära enkronorna med beteckningen ”1890 års bild”. Förutom att exemplaret – som förblivit unikt – givetvis avbildats vid de båda försäljningstillfällena, så har ingen närmare granskning av det publicerats.

Innan vi ser närmare på myntet ifråga, så skall vi uppehålla oss ett slag kring diskussionerna om utformningen av porträtten på såväl mynt som medaljer vid denna tid.

Sedan 1853 hade tjänsten som gravör vid Kungl. Myntet i Stockholm upprätthållits av Lea Ahlborn, född Lundgren år 1826. Man kan säga att hon hade yrket i blodet, eftersom hon efterträdde sin far, Ludvig Persson Lundgren, vilken hade avlidit i kolera. Modern Johanna var i sin tur dotter till den från Prag inflyttade gravören Salm Salmsson. Lea fick vid unga år följa sin bror Pehr Lundgren, även denne en lovande gravör, till Paris för konstnärliga studier.

Tillfälligheternas spel skulle dock göra att Lea Ahlborn blev Sveriges första kvinna i statstjänst. Brodern Pehr drabbades i Paris av sinnessjukdom, vilket ledde till att han – som betraktats såsom naturlig efterträdare till fadern Ludvig – inte kunde tillträda gravörämbetet. Den enda kraft som stod till buds var Lea, som fick tjänsten på ett tillsvidareförordnande. Först den 30/3 1855 permanentades anställningen.

Naturligt nog möttes den vid tillträdet blott 27-åriga Lea med stor skepsis av beställarna, som ju huvudsakligen tillhörde en konservativ kulturell elit. Som exempel på detta kan nämnas att när Svenska Akademiens

Fig. 1. 1 kr 1889. Porträtt av 1890 års typ men utan gravörsnummer och bl.a. med nedåttekande mustaschspetsar. Unikt exemplar i privat ägo. Skala 2:1. Foto (liksom följande) Gabriel Hildebrand.

Fig. 2. 1 kr 1890. Porträttet signerat L A: Lea Ahlborn. Privat ägo. Skala 2:1.

dåvarande sekreterare, Bernhard von Beskow, år 1855 ville ha en medalj utförd med kort varsel, så lät han ”Gravösen” göra ett försök, ”då man till en början får se hur det lyckas”. ”Gravösen” fick sin revansch. En sentida levnadstecknare, Folke Sällström, har träffande beskrivit Leas inställning till sitt arbete: ”Den vitalitet och intelligens, varmed hon genomförde sina tjänsteåligganden, förskaffade henne snart nog en mycket god ställning som hon energiskt hävdade under de mer än 40 år hon verkade i yrket”. Själv såg hon sig dock inte som någon kämpe på barrikaderna för kvinnornas emancipationssträvanden. Då hon tillfrågades om detta på en fest, som hölls med anledning av hennes fyrtioåriga verksamhet som gravör, svarade hon med ett leende: ”Jag har icke haft tid därtill, ty jag har varit fullt upptagen av mitt arbete och min familj”. Lea hann nämligen också med att gifta sig med bildhuggaren Carl Ahlborn, med vilken hon fick sex barn, varav tre överlevde föräldrarna.

När vi är framme vid tiden kring

år 1890 har dock tiderna förändrats. Lea får känna av konkurrensen från gravörer som företrädde nya strömningar inom medaljkonsten. Brita Olsén, som granskat Leas medaljproduktion från ett konsthistoriskt perspektiv, har framhållit att hennes sista decennier som gravör inföll under en brytningstid inte enbart för konsten, utan även för hela samhället. Detta samhälle var uppdelat i två skikt: ett med en högborgerlig och konservativ dominans, och ett med en mer kulturliberal inställning.

Det var från den förstnämnda gruppen som medaljbeställningarna i huvudsak härrörde. Den var också denas smakriktning som Lea inte bara tillgodosåg, utan även sympatiserade med. Hon följde visserligen konstutvecklingen inom den nya franska skolan, som tog avstånd från klassicismen och företrädde en realism i porträttåtergivningen. I ett brev till Karl Warburg år 1883 kallade hon den dock för ”fransysk humbug”. I ett annat sammanhang förklarade hon, att hon vid sin porträttåtergivning eftersträvalde att ”ge en ideal

Fig. 3. Medaljporträtt av Oscar II, utfört år 1889 av Adolf Lindberg.

Medaljen präglades i anledning av åttonde internationella orientalistkongressen i Stockholm (Hyckert, NM XIII s.143 nr 97).
Samma porträtt användes även av Lindberg till en medalj för kungens födelsedag 21/1 1889.

skildring, ej en efterbildning af en alltid lägre och ofullkomligare verklighet”.

En kanske förbisedd faktor i sammanhanget vad beträffar Leas konstnärskap, var återigen att ”gravösen” såsom kvinna tvingades att övertyga det (manliga) konservativa etablissemanget om sin kompetens. När hon väl etablerat sig, bevakade hon noga sin position och såg av naturliga skäl all konkurrens som ett hot – medtävlarna var ju män. Att i detta läge utmana det etablissemanget som upphöjt henne till en position som ingen annan kvinna i den statliga förvaltningen uppnått tidigare, framstod nog som både riskabelt och dumdrigt ur hennes synvinkel.

Såsom Brita Olsén konstaterar, följde Lea med i den allmänna konstnärliga utvecklingen, dock till en viss gräns. Hon anammade aldrig fullt ut de nya strömningar, som exempelvis konkurrenten Adolf Lindberg var den främste svenske representanten för. Från hennes horisont var det sammanfattningsvis kanske inte en fråga om att kunna eller vilja, utan att våga.

Myntporträtten

Det är betecknande för detta konstnärliga generationsskifte, att medan Lea synes ha haft ett utmärkt samarbete med den gamle riksantikvariern Bror Emil Hildebrand, så skar det sig mellan henne och den nye, Hans Hildebrand, som ju dessutom var son till företrädaren.

Vi är därmed tillbaka till myntporträtten vid slutet av 1800-talet.

Lea hade ju under en lång följd av år varit ensam leverantör inte bara till det svenska myntverket, utan också hunnit med att förse såväl det norska som det finska med präglingsverktyg. I Vitterhetsakademins Månadsblad för år 1890 avlossar Hans Hildebrand en bredsida mot Leas produkter. Under rubriken ”Präglingen å k. Myntet år 1889” skriver han: ”Någon förändring af de en gång antagna typerna har icke egt rum. Kronmynten visa således fortfarande samma flacka gravyr af halsbilden, som under senare tid blifvit vanlig, fransidan å 5-ören äro fortfarande ödslig och tom. Det vore högeligen att önska, att nya stämplor gjordes för de svenska mynten, hvilka i närvarande stund icke kunna uthärda en jämförelse med vare sig måhända de flesta utländska eller något tidigare inom Sverige präglade”.

Även efter 1890 års typbytte fortsatte Hildebrands kritik: ”Någon förändring till det bättre i avseende på myntens utseende har icke skett”.

Åsiktsskillnaderna mellan riksantikvariern och Lea synes ha drivits till sin spets år 1892, då Hildebrand skrev ett upprört brev till henne för att summera vad som förevarit mellan dem den 9/11. Hon hade enligt hans åsikt uppträtt sårande och otillbörligt mot honom och Vitterhetsakademins ledamöter, som ju hade att granska och godkänna alla nya medaljer. Vidare hade hon inte tålt kritik av sina alster och hävdad, att ledamöterna var inkompetenta att bedöma den konstnärliga utformningen av dem. Hildebrand genmålde att

hon saknade möjlighet att bedöma akademiledamöternas kompetens, och att hon inte kunde vara någon verklig konstnär, eftersom hon inte var mottaglig för kritik. Han menade, att Lea under hans tid utfört ett flertal medaljer mot vilka han funnit berättigade anmärkningar att göra.

Avslutningsvis anhöll Hildebrand om att Leas framställningar angående medaljer i fortsättningen skulle vara skriftliga, eftersom han inte kunde tillåta att han blev ”ohöfligt behandlad” i sina ämbetslokaler. Leas svar var visserligen ursäktande, men hon hänvisade likväl till den stora erfarenhet som hon samlat under ett mångårigt utövande av sin konst.

Lea Ahlborn hade numera inhemsk konkurrens att ta hänsyn till. Den främste medtävlaren var den tidigare nämnde Adolf Lindberg (1839-1916). Han var elev hos Lea Ahlborn under det tidiga 1860-talet och studerade därefter medaljgravyr i Paris 1863-1864. När han kom tillbaka till Sverige fick han i början sälja några medaljupdrag. År 1876 kom han i kontakt med chefen för myntkabinettet i Göteborg, kammarherre Magnus Lagerberg, som blev hans vän och förmedlare av ett stort antal medaljbeställningar.

Mellan Lindberg och Lea Ahlborn rådde en viss motsättning. Ur Lindbergs synvinkel stod Lea i vägen för honom, och han hade inte så mycket till övers för hennes konstnärliga begåvning. Detta förhållande belyses bl.a. i en brevväxling från år 1891 mellan Magnus Lagerberg och hans protegé Lindberg. Den 2/11 skrev

Lagerberg från sitt säteri Råda utanför Göteborg: ”Arbeta ut i tid nya ritningar till de olika svenska mynttyperna så de äro färdiga när du en gång blir Leas efterträdare. Det var en arg käring som i ofvighet skall pina folk med sina medaljer och genomfåla mynt. De versta i världen näst de Norska, ty de äro ännu verre.”

Lindberg undvek i sitt svar den 8/11 att kommentera Leas alster men skrev i övrigt att vad angick ”den älskliga, snälla och rara ’Gumman’, så har hon ju sagt en gång att hon vill och skall öfverleva mig, och jag börjar verkligen tro att hon får rätt”. Inte förrän efter Leas död den 13/11 1897 fick Lindberg, vid närmare sextio års ålder, överta hennes plats som gravör vid Kungl. Myntet. Han hade emellertid anlitats som myntgravör redan innan dess; när 1897 års jubileumstvåkrona tillkom på initiativ av Emil Brusewitz, blev det Lindberg – inte Lea Ahlborn – som fick stå för utformningen.*

1890 års bild?

Kritiken mot myntporträtten vann gehör hos bl.a. myntdirektören Emil Brusewitz, som försökte göra något åt saken. Under år 1890 genomfördes en förändring av kronmyntens utseende, som Brusewitz redogör för i sin årsberättelse till Kungl. Maj:t: ”Sedan Eders Kongl. Maj:t i Maj månad täckts i nåder godkänna mitt underdåniga förslag, att en af myntgravören, fru Lea Ahlborn, modellerad ny bild finge å de större silfvermynten användas i stället för den under en följd af år begagnade, vidtogos genast åtgärder för anskaffande af nya stämplar till dessa mynt, hvarefter de, försedda med den nya prägelen, i juni månad började utsläppas i rörelsen”.

I smältböckerna samt provtagningsprotokollen för år 1890 kan vi i detalj följa vilka mynt som präglades av de respektive smältorna. Av silversmältorna nr 1 och 2 den 30/1 respektive 17/3 1890, präglades endast 10-ören, medan smältorna 3-6 (31/3, 15/4, odaterad samt 25/7) gick till kronmyntningen.

Här uppstår ett frågetecken: I Brusewitz årsberättelse anges att han ej fått Kungl. Maj:ts godkännande av den nya prägeln förrän i maj. Den första smältningen för kronmyntningen gjordes redan den 31/3; provtag-

ning av de färdiga mynten från denna smälta gjordes först den 9/5. Motsvarande provtagning av smälta nr 4 från den 15/4 gjordes 19/5. Av ovanstående uppgifter kan följande slutsatser dras:

- Någon kronmyntning under år 1890 kan inte ha genomförts förrän tidigast kort efter 31/3, då den tredje silversmältningen gjordes.

- Det troliga är att, i enlighet med vad Brusewitz skriver i sin årsberättelse, man inte inledde tillverkningen av 1890 års kronmynt förrän i början av maj, då den nya kungabilden godkändes.

- Det är således fullt möjligt att vår unika enkrona med ”1890 års bild” präglats i början av 1890, men med en fransidesstamp från föregående år, i avsaknad av reguljära kronmyntsstampar med innevarande års beteckning.

Om vi övergår till att jämföra porträttet på vårt unika mynt med det som återfinns på 1890 års enkronor (båda återges härintill i dubbel förstoring), så ser vi omedelbart flera skillnader i utförandet. Mustaschens spetsar pekar t.ex. i olika riktningar, och 1890 års bild kännetecknas av ett mer noggrant återgivande av skågets detaljer. Porträttet på myntet med året 1889 ger härvidlag ett mer ”impressionistiskt” intryck.

Den mest iögonfallande skillnaden är dock att 1890 års porträtt är signerat L A (Lea Ahlborn), medan det andra är osignerat. Detta är kanske av betydelse vid vår bedömning; skillnaderna i utförande mellan de båda porträtten kanske beror på att de utförts av två olika konstnärer? Den ende som i så fall kan komma ifråga som alternativ upphovsman till ”1889 års” bild är den tidigare nämnde Adolf Lindberg.

Just år 1889 hade Lindberg utfört ett medaljporträtt av Oscar II, som Brita Olsén också beskriver (*fig. 3*). Hon ser det som ett led i stilutvecklingen av kungaporträtten under 1800-talets sista årtionden, utfört ”efter realismens och impressionismens regler”. Främst av allt visar det, vid en jämförelse med enkronans porträtt, att Lindberg mycket väl kan ha varit upphovsmanen till båda.

I Myntverkets arkiv finns inga referenser till någon provmyntning inför 1890 års typbyte, eller någon korrespondens som kan kasta ljus över frågan. Inte heller bland Lindbergs efterlämnade räkenskaper och anteckningar finns någon ledtråd. Tills vidare får vi därför nöja oss med att konstatera, att beteckningen ”1890 års bild” är missvisande, eftersom

det ju rör sig om ett helt självständigt porträtt.

Bengt Hemmingsson

Källor och litteratur

Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm: Adolf Lindbergs arkiv; korrespondens, vol. 2. Brevväxling med Magnus Lagerberg.

Myntverkets arkiv, Riksarkivet: vol. Ab5 (Protokoll vid undersökning av färdiga mynt 1889-90). Vol. B 5:11 (Koncept 1889-90). Vol. Fk 55-56 (Smältböcker 1889-90).

Hildebrand, H.: *Notiser om prägling av nya mynt i Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Månadsblad 1890* (s. 124) och *1891* (s. 19).

Lindberg, E.: Adolf Lindberg 4 sept. 1859 – 27 juni 1916. *NNÅ* 1939.

Olsén, B.: *Lea Ahlborn. En svensk medaljkonstnär under 1800-talet*. Lund 1962.

Sällström, F.: Ahlborn, Lea. *Svenskt konstnärslexikon* I, s. 35-36. Malmö 1952. □

Program för medaljstudiecirkel i Göteborg

Sammankomsterna hålls måndagar i Numismatiska Föreningens klubblokaler, Jungmansgatan 57. Start kl. 18.30. Föreläsningarna anordnas i samverkan med Folkuniversitetet. Alla intresserade är välkomna!

Hösten 2003

1 september Karl Axel Olsson: Medaljer kring teater.

6 oktober Folke Edwards: Syn på barockmedaljer. Anders Falk: Ernst Nordins och Ron Duttons utställningar på Kungl. Myntkabinettet.

6 november Paul Levin: Medaljer från svenska stormaktstiden.

Våren 2004

19 januari Tema: Stora män och kvinnor i samtiden. Kerstin Stenberg: Nelson Mandela. Sture Johansson: Assar Gabrielsson. Medtag mynt och medaljer!

2 februari Britta Ekre: Varför nygotik? Bo Gustavsson: David d'Angers – en stor fransk skulptör och medaljer (1788-1856).

1 mars Bo Nordell: Göteborgska profiler. Medtag medaljer!

19 april Thomas Dyrborn: Marie Antoinette.

3 maj Ernst Nordin: Tillbakablick och framtidssyn.

Reserver: Birgit Hahne Eriksson: Att samla medaljer. Bengt Holmén: The fabrication of Louis XIV (by P. Burke).

Kaffe, te eller frukt serveras under pausen.

* Se vidare om detta i Lars O. Lagerqvists artikel ”Lea Ahlborn. Skisser till 1897 års jubileumsmynt.” tryckt i NNUM 1974:10 s. 261-264. Red. ann.

”Tvåstjärnigt”

Av den lilla serie om teckningstävlingarna i *Svenska Dagbladet* och *Stockholms Tidningen* år 1937 kan konstateras, att amatörartisterna fann uppgiften att rita nya sedlar åt Riksbanken lockande. Bland de många publicerade förslagen märks finurliga försök att finna roande, aktuella ämnen och skämtsamma teckningar. Men man finner också en rad folkliga benämningar och uttryck för pengar som användes under 1930-talet.

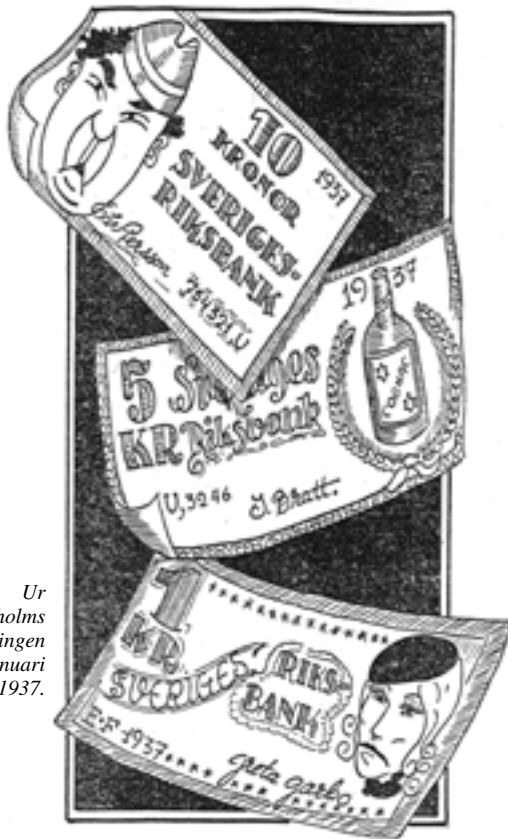
Här presenteras ett förslag till vad tidningen själv benämner som ”hagalundstia”, d.v.s. en enkronesedel. Den är försedd med en teckning föreställande Greta Garbo. En annan av den tidens aktuella filmstjärnor var Edvard Persson, som här pryder tiokronorssedeln. Enkronesedeln, eller kotian som är den benämning som människor fortfarande använder, kom till vid tiden för första världskriget då man var i stort behov av skiljemynt. Riksbanken gav då ut dessa småsedlar som ett slags nödmynt. Ett par år efter teckningstävlingen, vid andra världskrigets utbrott, planerades återigen enkronesedlar, men dessa gavs aldrig ut.

Förslaget till femkronorssedeln tarvar väl idag sin förklaring. Sedeln pryds av en flaska tvåstjärnig konjak med en segerkrans (?). Under står namnet ”I. Bratt”. Ivan Bratt (1878-1956) var läkare och politiker, mest känd för sin verksamhet inom nykterhetspolitiken. Det var han låg bakom ”Brattsystemet” med restriktioner vid inköp av rusdrycker, vilket tillämpades fram till 1955. Ville man inhandla sådana på Systembolaget måste man an hålla om inköpsrätt. Köparens skötsamhet kontrollerades innan man fick en viss mängd sprit och vin beviljad per månad. Än idag säger man ju ”köpa ut” när det gäller alkohol. Och det var här den s.k. motboken kom in i bilden. I denna skulle samtliga inköp registreras. Någon kommentar till detta system hade däremot *Stockholms Tidningen* inte.

Om enkronesedlarna kan man läsa mer i *SNT* 2000:3.

MGL

Våra nya pengar.

Ur
*Stockholms
Tidningen*
25 januari
1937.

Khomeinis amerikanska sedlar

Det är alltid trist med falska sedlar. För de som är intresserade av sedelhistoria kan det dock vara intressant att notera att många av de U.S. dollar som finns i cirkulation just nu är falska. Självfallet finns det ligor innanför Förenta staterna som försöker ta fram egna sedlar. Det gör också den ryska maffian. Färligast är det emellertid när stater träder in på scenen och förfalskar andra länders betalningsmedel. Så är fallet med Iran – om man får tro vad den amerikanska regeringen hävdar.

Den iranska förfalskningshistorien går tillbaka till 1979. Då försvann shahen på en förlängd ”semester” och i stället anlände ayatollah Mohammed Ali Khomeini. Iran blev en islamisk republik och fiendtligheten mot USA var total. De nya makt-havarna i Iran hade lyckats komma

över sedelplåtar till amerikanska sedlar och möjligen också amerikanskt sedelpapper.

Första gången som omvärlden märkte att regionen i Mellanöstern började svämma över av uppenbarligen falska dollar var 1989. Då hade Iran redan genomkämpat ett blodigt och ekonomiskt kostsamt krig mot Irak under åren 1980-1988. Mot slutet av 1980-talet började även kampen mot Israel hårdna. Det är år 1989 som Khomeini uttalar en dödsdom mot författaren Salman Rushdie. Den iranska regeringens kontakter med andra länder minskar dramatiskt. Iran behövde nya gångbara pengar.

I all hemlighet beslutade den iranska regeringen 1989 att låta trycka USA-dollar. Det statliga tryckeriet i Teheran fick uppgiften. Samtliga sedlar skulle ha valören \$100. Det sammanlagda värdet på dessa sedlar beräknas vara 10 miljarder dollar. Iran

skall ha använt pengarna till att finansiera terroristaktiviteter i Bekaa-dalen.

Sedlarna är skickligt gjorda, och det lär vara svårt att se skillnaden mellan äkta och falska sedlar. Möjligen är det så att nollorna i valören har något plattare ovarsidor.

De som idag reser i Asien rekommenderas att aldrig använda äldre sedlar. Det är också få banker och affärer i Fjärran Östern som godtar dessa sedlar. Man skall använda de nya med större porträttbilder. Helst skall man inte använda sedlar i högre valör än \$20. Den tråkiga nyheten är att även de nya sedlarna förfalskas i stor omfattning.

IW

Rättelse

I *SNT* 2003:4 s. 90-91 skrev jag om felvänd etta på Johan III:s mynt. I förteckningen över vilka mynttyper som förekommer med denna etta föll 6-marken i guld 1591 bort.

Dennis Pettersson

Nytt om böcker

The Vasa Dynasty and the Baltic region. Politics, Religion and Culture 1560-1660. A Symposium at Kalmar Castle, February 4-6 2000. Red. Helena Edgren m.fl. Kalmar 2003. 120 s. ISBN 91-631-3751-8.

I BÖRJAN AV FEBRUARI år 2000 hölls i Kalmar Slott ett symposium med deltagare från sju olika länder inom östersjöregionen. De flesta föredragshållarna var historiker och arkeologer och ämnet vasa-kungarna och renessansen i norra Europa 1560-1660. I samband med utställningen "Tre Kronor och den Polska Örnén" på Kalmar Slott (25/4-31/8 i år) har man gett ut en bok med symposiets föredrag. Utställningen var en fortsättning på den som visades på Kungliga Slottet i Warszawa förra året. Boken med symposiets tryckta föredrag är helt skriven på engelska.

Bland de fjorton författarna märks de för oss inom numismatikens område kända namnen Ivar Leimus, Lars O. Lagerqvist och Jørgen Steen Jensen.

Ivar Leimus, Tallinn, berättar på sidorna 69-77 om "The monetary policy of the Vasas in Swedish possessions", d.v.s. den monetära politiken i de svenska besittningarna under vasatiden. Det gäller Reval, Narva, Riga, Elbing och besittningarna i norra Tyskland, vilkas olika geografiska belägenhet och politiska och ekonomiska situation varit avgörande för deras skilda monetära politik. Han presenterar också ett sammanfattande diagram över de olika myntorterna och deras myntningsperioder.

Lars O. Lagerqvist skriver på sidorna 79-86 om "Coins and Medals in Renaissance Sweden", d.v.s. mynt och medaljer från Gustav I:s, Erik XIV:s, Johan III:s, Sigismunds, Karl IX:s, Gustav II Adolfs och drottning Kristinas tid. Här finns också färgbilder på några riktiga praktföremål, och som avslutning visas en medalj över Karl X Gustav av den holländske konstnären Pieter van Abele.

Som god kännare av polsk historia skriver Jørgen Steen Jensen, Köpenhamn, om "The Danish-Polish Point of View 1560-1660" på sidorna 93-99. Här inleder han med Livländska ordens upplösande och de dansk-polska allt mer spända relationerna i frågan om de baltiska territorierna.

Före chefen för Historiska museet, Ulf Erik Hagberg, medverkar också. Lars Andersson, tidigare utställningschef där, är bokens redaktör. Andra författare är

Sedlar köpes

5 kr 1956, 59-61, 65, 72. 10 kr 1956, 58-60, 62, 50 kr 1978, 96, 500 kr 1994, 100 kr 1996. T. 0495-30622.

"Krona för norr och klave för söder"

Den brittisk-amerikanske journalisten Henry M. Stanley stod vid ett tillfälle i begrepp att välja väg mitt i hjärtat av Afrika. Skulle man med kanot färdas utför den stora Lualabaflo den mot norr eller ta sig söderut mot Katanga?

Han beslutade sig för att låta slumpen fälla utslaget och singla slant. Engelskans uttryck för att kasta krona eller klave är *head or tail*. Att *head* skulle stå för norr och *tail* för söder föll sig naturligt men kommer bort i den svenska översättningen. Vid slantslinglingen använde sig Stanley av ett stycke *rupi*:

"Krona för norr och Lualaba; klavve för söder och Katanga!"

Myntet föll. Det blev klave. Han kastade igen. Det blev klave sex gånger i följd. Eftersom Stanley helst ville följa floden men hade bestämt sig för att låta slumpen avgöra tog han sig nu för att "draga strå – kort strå för söder, långt strå för Lualabaflo den". Åter drogs det kortaste strået, slumpen ville söderut.

Slutligen bestämde han sig för att trotsa ödet och ändå följa floden.

Detta hände sig i oktober 1876, alltså flera år innan Stanley med Leopold II:s finansiella stöd kunde fortsätta att utöva sin upptäckarlusta – som slutade i bildandet av "Kongostaten" 1885 som kungens personliga intressesfär.

Händelsen beskrivs i *Genom de svartes världsdel eller Nilens källor; kring de stora sjöarna och utför Livingstone-floden till atlantiska havet* av Henry M. Stanley själv. Boken är översatt från engelskan av C. A. Swahn och tryckt i Stockholm år 1878.

MGL

Åke Andrén, Kurt Johannesson, Magnus Nyman, alla från Uppsala, Birger Bergh och Göran Rystad, Lund, Malin Grundberg och Astrid Tydén-Jordan, Stockholm, Carl Jacob Gårdberg, Åbo, samt Arnis Radins, Riga, och Alicja Saar-Kozłowska, Toruń.

Boken har ett mycket stilfullt omslag, svart med ett ståtligt porträtt av Sigismund Vasa till häst av Paul de Vos. Koncentrationen till vasadynastins långa regeringstid och den baltiska regionens olika turer av berättare med skilda specialkunskaper ger förstas läsaren mer än allmän inblick i denna långa period.

MGL

Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum. Supplement. Acquisitions 1942-1996. Nationalmuseet, Köpenhamn. Västervik 2002. 124 s., inkl. 54 planschidor med fina myntbilder i svart-vitt. Redaktörer Sabine Schultz och Jan Zahle. Inledning av Jørgen Steen Jensen.

MUSEER MED STÖRRE samlingar av antika grekiska mynt kommer förr eller senare till ett läge där man vill publicera samlingen. Bäst sker detta i anslutning till det stora internationella projektet *Sylloge Nummorum Graecorum* som startades i England 1931. I Danmark kom utgivningen i gång 1942 – mitt under andra världskriget. Det var Den kgl. Mønt- og Medaillesamling (Nationalmuseet) som publicerade sin grekiska myntsamling i enlighet med det i England startade projektet. Några forskarkontakter över gränserna kunde man inte räkna med den gången. Fram till 1977 utgavs 43 volymer i serien. Därmed var hela samlingen tillgänglig för forskare runt om i världen. En verkligen imponerande prestation! Men nu är det så att aktiva museer fortsätter kontinuerligt att komplettera samlingarna. Så har också skett i Nationalmuseet i Köpenhamn. Av den anledningen har en samlingsvolym utgivits över nyförvärv från åren 1942-1996. Antalet nyförvärv som presenteras är 1 341 exemplar (Etrurium – Aegyptus).

Man blir verkligen glad av att studera alla härliga vackra mynt som ingår i den nya danska volymen. Självt är jag väl mest intresserad av mynten från Sicilien och Jonien, men porträttmynten från Pontus är alltid spännande att studera (t.ex. nr 280 som visar Mithradates IV). Varje mynt är beskrivet och är bestämt. Litteraturlistan och index över proveniensner är alltid roliga att läsa om man har ett levande intresse. Hela katalogen är mycket välgjord – inget annat var att vänta sig när det gäller Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Katalogen rekommenderas varmt!

IW

Teatersedlar ånyo

Då och då får Kungl. Myntkabinettet frågor från någon teater eller från TV om hur pengar såg ut vid olika tillfällen och särskilt sådana som förekommer i romaner eller pjäser. Så var det t.ex. när Stockholms Stadsteater gav *Mor Courage och hennes döttrar* av Bertolt Brecht. Hur såg mynten ut under 30-åriga kriget blev frågan den gången. Sedan gäller det för teatern att få fram lämpliga myntkopior som på långt avstånd skulle kunna likna de äkta mynten. En del av dessa teaterpengar har sedan kommit att hamna i museets samlingar.

Här presenteras ett par av dessa, nämligen en kopia av en 10-kronors-sedel från slutet av 1950-talet. För säkerhets skull har man stämplat på sedeln med rött: ENDAST FÖR SCENBRUK. En annan sedelkopia kommer från Malmö Stadsteater och har valören 1 000 kronor. Det finns en påstämplad text som lyder: NYAN fr.o.m. 15 sept 1967. Moder Svea har utbytts mot en mycket kurvig dam som med sin vänstra hand håller en sopborste och med den högra håller en sköld. I stället för de tre kronorna finns där ett versalt P. Förklaring till P:et får man när man läser underskriften: Nils Poppe och Gösta Folke!

IW

Äldre teatersedlar har tidigare presenterats i SNT 2002:2 s. 40. Red. anm.

En teatersedel från Malmö Stadsteater 1967. Den är undertecknad av Nils Poppe. Foto: ATA.

Kopia av en 10-kronorssedel från slutet av 1950-talet. Påskriften anger att sedeln endast gäller för scenbruk. Foto: ATA.

Landskapsinventeringen 10. Myntfynd från Halland

är nu utkommen!

Fyndkatalogen är på 238 sidor och omfattar sammanlagt 374 fyndnummer, 8 bildplanscher och 10 spridningskartor, fyndregister och skattsägner m.m.

Priset är endast 50:- + porto.

Katalogen beställs genom:

Kungl. Myntkabinettet

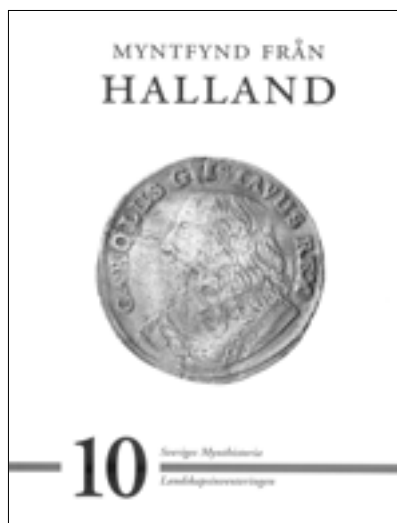
Box 5428

114 84 Stockholm

Telefon 08-5195 5304 / 5195 5325

Fax 08-411 22 14

E-post: info@myntkabinettet.se

Raritetsfilosofi (1)

Numismatiska objekts sällsynthet är ett ständigt aktuellt och fascinerande diskussionsämne för aktiva samlare, mynthandlare, auktionsföretag och även forskare. Bedömningar kan gälla antal kända exemplar, förekomst i viss kvalitet, frekvens på marknaden, relation till kända upplagor eller storleksuppskattningar av emissioner, signifikans för samhället, den dåtida ekonomin och handeln etc. Inte minst viktigt är att konstatera vem som har vilka kunskaper om dessa förhållanden, identifiera källorna till dessa kunskaper och informationer. Ämnet inrymmer också en dimension vi kan kalla *mörkertal*, d.v.s. uppgifter om fyndobjekt, äkthetsbedömningar och exemplar i icke dokumenterade eller allmänt kända samlingar. Informationen påverkar värderingar, viljan att konkurrera och köpa samt nivån uppnådda priser. Raritetsfilosofin kan också lämna väsentliga avtryck i forskarnas analysarbete och ständiga sökande efter förklaringsgrunder och historiska, kulturella samband.

Mitt över 35-åriga numismatiska samlande och studium av objekt, litteratur och kataloger har länge fokuserat på raritetsfenomenet som en kunskapsdimension, såväl i ett svenskt, nordiskt som internationellt perspektiv. Av ren självbevarelsedrift är det viktigt men även intressant att söka, utveckla och tillgodogöra sig insikter, kunskaper och informationer på området raritetsfilosofi. Mycket har debatterats om kvalitetsfilosofi. Det mer kunskapsrelaterade men också komplexa ämnet raritetsfilosofi, aktuellt än någonsin, har däremot haft få talesmän. Rubricerade bidrag i två delar avser att något avhjälpa den bristen, inspirera läsarna och visa värderade samlarvänner, övriga numismatiska aktörer och intressenter vägen till bättre raritetsinformation för analys och beslut. Ändamålet hoppas jag ska främjas av en informativ översikt om aktuella förhållanden i Sverige, Norden och internationellt, historiska återblickar på samlande, mynthandel, auktionsverksamhet, speglingar i dagens debatt samt insprängda egna kommentarer, slutsatser och förslag.

Den svenska traditionen

I den svenska numismatikens etableringsfas under 1700-talet hade sällsynta objekt och klenoder kuriosak och sensationsvärde. En del sådana

privatägda föremål har därefter inlemnats i museisamlingar och åter andra utgallrats som dubletter från t.ex. Kungl. Myntkabinettet, försållts på auktion och därmed gjort förnyad entré på samlarmarknaden. Detta skapar en spännande interaktion och dynamik mellan kunskap om föremålens vandringar, förekomst och tillgänglighet på marknaden. Sällsynthet framför kvalitet var det stora samtalsämnet under speciellt 1800-talet. Det avspeglades då tydligt i prisbilderna på auktioner, där ett ytterst rart objekt kunde kosta tio gånger priset för ett toppmässigt mindre rart mynt men i toppkvalitet. Idag kan motsvarande jämförbara objekt kosta lika mycket. I morgon kanske prispendeln slagit tillbaka...

Från 1950-talet tog kvalitetsintresset och bedömningsdebatten överhand, driven av de värderingsböcker och – guider som i mängd utgivits sedan dess och som bidragit till epokens dominerande kvalitets- och värdeutvecklingsorienterade samlande. Man kan också säga att samlandet är mer skönhetsorienterat idag där man fäster vikt vid stil, komposition och det hantverksmässiga utförandet av graveringskonsten. Detta präglar värdedifferentieringen och är signifikant för den kvalitetsrelaterade raritetsfilosofin. Studium av dessa aspekter kan även ge oss nya kunskaper och bekräfta företeelser inom teknik och tillverkning, konstnärliga ideal och symbolik samt visa vilka artister som arbetat med förlagor, gravyrer, m.m. Mycket har skrivits och debatterats om dessa kommersiella aspekter, medan bidragen kring ämnet raritetsfilosofi är färre.

De rent forskningsmässiga värdena av att kartlägga, studera, analysera och dokumentera numismatiska objekt, förekomst, provenienser och registrera förvaringsplats och/eller ägare är naturligtvis odiskutabla. Intressant är också att relatera förekomst till relativa marknadsvärden och därmed så kunnigt och objektivt som möjligt vägleda marknadens aktörer vid köp, försäljning och auktionsförmedling. Här är det enkelt konstatera att prisbilderna inte är rationell, att reella priser inte nödvändigtvis matchar vare sig sällsynthet eller andra kriterier av betydelse för ett idealiskt *viktat pris*. Ett teoretiskt väl underbyggt *värde/pris* skulle kunna resonemangsvis etableras men förutsätter säkra och väl underbyggda informationer. Dagens bild av mark-

nadsprissättning låter oss ana betydande gap mellan verkliga raritetsförhållanden, efterfrågan och attityden till vad som bedöms vara ett attraktivt samlarobjekt, synen på kvalitet och andra prisdrivande parametrar. Inbland styr köparen över sina begär, men ganska ofta faller man offer för eller söker "trygghet" i den allmänna trenden, d.v.s. följer efterfrågan, popularitet och andra irrationella skäl snarare än att gå sin egen samlarväg.

Proveniensstudier

I Sverige uppskattar vi ännu idag Stiernstedts, Oldenburgs, Levins, Bukowskis och andra av 1800-talets och senare namnkunnigas ansträngningar att delge sin bedömning av sällsynthet hos enskilda objekt. Inbland kan vi även gå tillbaka och finna sådana upplysningar och notiser i 1700-talets beskrivande och förtecknande verk av Brenner och Berch. Men det har inte bevarats annat än sporadisk dokumentation kring vilka exemplar som legat till grund för viss raritetsbestämning, vem som ägt dessa och hur de *vandrat vidare* till nya ägare. Ingen har systematiskt tillvaratagit och publicerat dessa gamla kartläggningar och notiser, varför man i allra största utsträckning får försöka rekonstruera dessa ägarförlopp med hjälp av annoterade kataloger, korrespondens och intervjuer av minnesgoda personer.

Intresset idag för proveniensforskning och bestämning av sällsynthetsgrader har väl aldrig varit större. I Sverige finns en betydande skara engagerade samlare av gamla auktions- och lagerkataloger som lägger grunden till verifierbart vetande i dessa frågor. Det är en värdefull bi-produkt och skänker ytterligare seriositet och legitimitet kring det rationella, faktabaserade samlandet.

Numismatiska objekt med kända provenienser, gärna flera generationer tillbaka i tiden, uppskattas allt högre på dagens marknad och betraktas som en extra försäkring mot risken att drabbas av moderna, sofistikerade förfälskningar. Traditionellt är det värdefullare guld- och silvermynt, exklusiva medaljer och klenoder som varit föremål för proveniensdokumentationen. Dagens raritetsforskare ivrar särskilt för kartläggning av sällsynta mynt i lägre valörer, speciellt koppar- och öresmynt. Dels är samlarkåren inom dessa gebit ganska stor och aktiv, dels har under senare decennier framkommit väldokumenterade samlin-

gar, Pripps, Ekströms, Sjöbergs, som främjat intresset för ägardokumentation. Den muntliga traditionen idag betyder också mycket för proveniensforskarna och dokumentationen för framtiden.

Raritetsverifiering och -statistik

För sakligt korrekta försök till raritetsbestämningar bör man som utgångspunkt reflektera över källmaterialet, d.v.s. gångna tiders auktionskataloger, lagerlistor etc., med eller utan illustrationer, kvalitetsangivelser m.m. I äldre tider och långt in under åtminstone 1800-talet florerade mer eller mindre goda kopior av rariteter som den samlade eliten accepterade, antingen som medveten kompensation för ett svåröverkomligt och dyrbart original eller i tron att exemplaret verkligen var ett original. Ömsom okunnighet eller fin-känslighet hos samtida samlarvänner, katalogmakare etc. bidrog förmodligen också till att inte alla kopior verkligen identifierades som sådana vid en försäljning, katalogisering och liknande. Det är alltså viktigt att förstå, att äldre auktionskataloger och förteckningsverk innehåller beskrivna stora rariteter, vilka kan ha sålts som men inte utan vidare kan antas vara och räknas som äkta. Under årens lopp har en del sådana tveksamma exemplar kunnat identifieras efter att ha kritiskt studerats och på faktisk grund bedömts vara, ibland mycket välgjorda, kopior/förfalskningar.

Då och då dyker det upp hittills i modern tid okända exemplar av rariteter. Det sannolika är att flertalet sådana exemplar är sådana som tidigare försvunnit spårlost och kanske genom arv och på annat sätt blivit otillgängliga för forskning och handel. De representerar det mörkertal som kommer och går i katalogstatistiken. Sådana exemplar är svåra eller omöjliga att proveniensbestämma. Eftersom äldre kataloger sällan avbildar objekten, vare sig avritade eller fotograferade, därtil sällan innehåller viktuppgifter och, om så trots allt är fallet, inte av den noggrannhet vi är betjänta av idag, måste alla parter acceptera att någon exakt metod eller absolut svar på raritetsfrågor inte kan produceras, vare sig med hjälp av alla utgivna auktionskataloger eller på annan grund.

Etablerade rariteter, ofta av guld och silver, åtnjuter sedan länge respekt som handelsobjekt bland mynt-handlare och -samlare. Dessa numismatikens "16-taggare" tillhör

kategorin extrema rariteter kända i ett eller ett fåtal exemplar i privat ägo. Vid gränsen fem eller flera kända privatägda exemplar brukar särskilt årtalsmynten generaliseras och åsättas "RR" eller, om vanligare, enbart "R". I de första värderingsböckerna utgivna under 1950- och 1960-talen etablerades även "S" som ett raritetsbegrepp, allt i relativa och subjektiva termer. I dag med ökade krav på precision och faktaförankring är dessa tånjbara raritetsbegrepp visserligen bra som indikationer men många samlare vill gärna läsa in något mer, tydligare och precisare. Detta har accentuerats av variant-samlandet, där typmyntet kan ha en viss raritetsbestämning medan varianten kan vara extremt sällsynt.

För att ytterligare "komplicera" verkligheten blir det allt vanligare att diskutera hur sällsynta typmynt, varianter etc. är i viss kvalitet. Dessa s.k. kvalitetsrariteter har en stark drivande effekt på dagens marknadsprisbildning. Det finns belysande exempel på sådan "begreppsförvirring" i auktionsbeskrivningarna. R-begreppen baseras ofta på äldre uppfattningar men används flitigt i auktionsvärlden. Man överför eller lånar gärna raritetsbegreppen från tidigare beskrivningar utan att justera för nyupptäckta exemplar (eller, för den delen, tidigare privatägda exemplar som uppgått i museal ägo).

Statistiken påverkas också av att så länge dessa föremål samlats och handlats har kompletterande inköp skett till, men också avvyrtringar från, offentliga museer av dubletter, donerade exemplar, m.m. Detta förr ofta förekommande men idag relativt ringa flöde av numismatiska objekt till och från museerna påverkar och gör statistiken över kvarvarande privatägda exemplar i viss mån osäker. I moderna tider förefaller en del museer och institutioner, exempelvis i Sverige, återhålla eller kraftigt senarelägga rapportering och information om gjorda nyförvärv. Detta bidrar till en snedviden bild av förekomst och tillgänglighet på den privata marknaden och kan även påverka prisbildningen. Ett väl känt och förhoppningsvis inte vanebildande exempel på detta i Sverige är de s.k. återköpen på auktion 1987 av utvalda mynt och medaljer ur Gunnar Ekströms donerade samling. Förvärvens omfattning och syfte kom inte till allmän kännedom förrän efter tio år, då objekten permanent exponerades i samband med invigningen av Kungl. Myntkabinettets, Sveriges

Ekonomiska Museum, nya lokaler på Slottsbacken i Stockholm.

Sambandet mellan kända exemplar och vandrigen mellan olika ägare är intressant information. Visst erbjuder den stora mängden auktions- och lagerkataloger en hel del verifierbara samband. Särskilt tack-samma källor är de äldre katalogerna som ganska ofta anger materialets härkomst. I modern tid har pietets- och sekretesskäl begränsat proveniensangivelser, även när storartade samlingar eller enstaka viktiga objekt säljs. Det är ofta endast under synnerliga omständigheter eller som medgivna undantag någon information av provenienskaraktär kan erhållas från auktionshuset. Å andra sidan underlättar ju dagens varierat generösa fotograferingspolicy närmare identifiering, särskilt för mynt slagna före ringpräglingsperioden, vilket gagnar möjligheten att särskilja enskilda objekt och undvika felräkning.

Kvalitetsangivelser och viktuppgifter har ibland hävdats som grund för säker identifiering och proveniensbestämning. Beträffande kvalitetsangivelser torde dagens samlare veta eller förstå att sådana varierat över tiden (obeaktat om objektet i sig förslitits eller kommit till skada under mellantiden), och att bedömningar kan variera mellan olika sakkunniga även idag. Detta är särskilt fallet om man jämför standarden för kvalitetsbedömning mellan Sverige, Norge, Danmark och Finland. Det finns ju även typiska irrationella bedömnings-situationer där auktionshus direkt eller indirekt anmärker på – rätt eller fel – ned- eller upptrader objekt som tidigare hanterats av konkurrent. Sådana fenomen bidrar givetvis till att försvåra och komplicera möjligheterna till en rättvisande statistik över förekomst och identifiering av enskilda exemplar. Viktangi-velser med två eller tre decimaler är kompletterande information men kan inte förbehållslöst antas som ensam faktor för vare sig äkthetsindikering eller identifiering, särskilt inte när den mycket viktprecisa ringpräglings-epoken tar vid. Kalibrering av våg är naturligtvis viktigt, smutspartiklar och beläggningar kan lätt ge varierande utslag på sista decimalen från ett måttillfälle till ett annat.

Internationella traditioner

Information i gamla auktionskataloger och lagerlistor bär alltid intressant vittnesbörd om vilken kunskap och marknadskännedom som för-

fattare, utgivare och förrättare besitter eller representerar. På den europeiska kontinenten påbörjades efter 1850-talet en föredömlig kartläggning av befintliga rariteter, försäljningsstillfällen, statistik m.m. Numismatiska auktionshus såsom Ball, Cahn, Hamburger, Helbing, Hess, Riechmann, Rosenberg, Schulman m.fl. blev snart ledande namn i branschen. Åtminstone fram till andra världskrigets utbrott fanns omfattande raritetskartotek som firmorna underhöll. Bevarade interfolierade budböcker visar på äldre aktörers seriösa inställning och minutiösa omsorg att dokumentera numismatiska klenoders vandringar mellan samlarhänder. I sann serviceanda tillhandahöll man väsentliga informationer i katalogbeskrivningarna till gagn för den tidens storköpare, en tradition som förflackats idag.

I USA – med alla mått mätt världens idag största myntmarknad – uppstod den organiserade auktionshandeln under 1850-talet. Tidens första blygsamt utformade förteckningar utvecklades efter ett par decennier till fotoillustrerade kataloger, en del med kolorerade omslag. Nästan samtidigt utgavs katalogversioner på tjockare papper, med flera fotografiska planscher och exklusivt inbundna för privilegierade kunder. Under 1920-talet populariserades mynthobbyn enormt. Särskilt framträdande promotor var Max Mehl som utgav inköpsguider, vilka under depressionens tidevarv genererade ett formligt skattletande bland växelmynt. Detta var under det tidevarv när kvalitetsobjekt på sin höjd betalades med dubbla priset av ett slitet exemplar medan rariteter redan var eftersökta dragplåster. PR-trumman basunerade gärna ut att Mehl annonserade för över en miljon dollar per år. Även om den siffran kanske var ordentligt överdriven så var Mehl störst och oavsett, sysselsatte ett eget postkontor och fanns till och med på vykort!

Mehls auktionsverksamhet hantlade de allra flesta amerikanska rariteter, även en del svenska. Katalogbeskrivningarna var färgstarka och inspirerande. Sakligheten kom i andra hand, kunskapen var givetvis inte heller på den högre nivå vi möter idag. En senare kollega, Q. David Bowers, är idag efter snart femtio års mynthandlande en ledande branschaktör. Bowers numismatiska författarskap är legendariskt och har genom orädda satsningar bidragit till att introducera nya generationer till samlande och studier. Auktioner öv-

er Garretts, Eliasbergs och Norwebs samlingar är exempel på prestigefyllda landmärken i samlarkretsar. Under senare år har Bowers medverkan vid innovativ marknadsföring och försäljning av ett mycket stort skeppsfynd guldmynt och -tackor bärgade utanför Kaliforniens kust skapat mycket positiv uppmärksamhet för numismatik i media. En snarlik jämförelse kan göras med den norska guldreserven nordiska guldmynt som avyttrades med framgång av norska aktörer för 10-15 år sedan. Digniteten av den affären var dock "bara" en tiondel om ens det av värdet på den amerikanska gulds-katten.

I England i synnerhet, men även i den övriga anglosaxiska världen inklusive USA, har man länge vinnlagt sig om att dokumentera provenienser, inte endast på stora rariteter utan även enklare objekt. Stora tunga vackra auktionskataloger är synbara bevis, inte endast på volymen omsatta objekt utan även med vilket engagemang arrangörerna och katalogskrivarna söker överträffa konkurrenters föregående katalog. I den amerikanska mynthandlarföreningen belönar man genom årliga omröstningar "bästa katalog" och andra kategorier. Här tillämpar man verkligen devisen "kunden är kung" och har väl i viss mån inspirerat sina europeiska kollegor att försöka sig på liknande "stordåd". Visst kostar dessa kataloger, både att producera och att prenumerera, men såväl handlare som kunder har glädje av slutprodukten.

En fin katalog – en god ambassadör

En god beskrivning och fina illustrationer *informerar och säljer*. Intresset ökar, efterfrågan ökar och priserna stiger – det kan närmast liknas vid en kommersiell självuppfyllande profetia. Effekterna representerar ju inte något självändamål, har väl sina avigsidor och, som vi erfarit, förändrar sig i takt med konjunkturen och andra världsfenomen. Väre vore dock om effekterna vore rakt de motsatta, en marknad som imploderar, intresset och kunderna som tynar bort – ett fenomen ingen är betjänt av.

En fin auktions- eller lagerkatalog är en säljares "testamente" på sin samlargärning eller handlärmässiga kunskapsförmåga och blir en samlingsbar, trevlig prydnad och småningom kanske också riktigt värdefull i referensbibliotek och bokhylla. Det är ofta en njutning och källa till återkommande glädje att studera en

välproducerad katalog – numismatikens kanske viktigaste och mest spridda redskap för dess popularisering. Mycket kunskap och nya rön låter sig publiceras i dessa kataloger och blir därmed ett viktigt komplement till standardreferensverk vilka påfallande ofta är ålderstigna och delvis passé. Modernare forskning och nya rön publiceras ofta i artikel-form i både etablerade skriftserier och facktidningar men bidrag när också andra, mindre lättillgängliga publicerade källor. En fin katalog är en god numismatisk ambassadör – det är inga bortkastade reklam-pengar!

För väl informerade katalogskrivare men även för de aktiva samlarna och forskarna är kvalificerade auktionskataloger idag en tacksam källa till syntes mellan gamla och nya rön. Katalogerna kan också vara ett mindre prestigefyllt men likväl lämpligt forum att publicera och kommentera hypoteser och rön som kanske inte alltid går att belägga med akademisk pregnans men trots allt har ett värde i att "luftas". Katalogerna har ju också fördelen att snabbare än de vanliga publiceringsorganen nå ut med nya rön.

Katalogerna som forum för beskrivningar har under modern tid betytt mycket för raritetsforskningen och i ännu högre grad på studie och samlande av kvalitetsrariteter – ett idag synnerligen populärt samlarområde. Detta är flagrant i USA, där man under senaste 15-20 åren utvecklat såväl olika kvalitetsstandards som tekniker att paketera mynten i hermetiskt tillslutna, transparenta plastkassetter. Detta utförs mot avgifter av oberoende serviceföretag och representerar en god affär. Varje individuellt objekt registreras och bearbetas statistiskt. Detta främjar den kommersiella utvecklingen av handeln men har knappast påverkat de genuina grunderna för samlande i sig. Tack vare dessa graderings- och förvaringsåtgärder har såväl mynthandel över disk som auktioner förenklat och förtroendet utvecklats. Det har blivit särskilt populärt att sträva efter att samla exempelvis något av de tio bästa exemplaren av varje enskild myntvalör, årtal och variant. Trots att vi i Norden saknar dessa klassificeringsverktyg är intresset för kvalitetsrariteter i kraftigt stigande och därmed behovet att försöka beskriva dessa fina graderingar och inbördes förhållanden.

Per-Göran Carlsson
Forts. i nästa nummer av SNT.

Föreningar

Myntklubben Skilling Banco

Hösten 2003

11/9 Håkan Widjestrand: *Några super-rariteter. Mynt som saknas i offentlig samling*

5/10 Antik- och samlarmässa i Cupolen, Linköping. Kl. 10.00-15.30. Entré 20 kr. Samlarklubben Hans Brask arrangerar.

-/10 Höstresa. Resmål och tidpunkt bestäms vid septembermötet. Intresseanmälan till Roger Lind, tel. 013-12 22 62.

9/10 Per-Göran Carlsson: *Äldre svenska numismatiska småtryck*.

13/11 Jimmy Häggqvist: *Några utländska sedlar från min samling*.

11/12 Diskussionsafton. Tag med något numismatiskt objekt som du vill ta upp till diskussion eller har något att berätta om. Efter mötet äter vi julbord.

Möteslokal: ABF (Sparbankshuset), Snickaregatan 20, Linköping, konferensrum Prästkragen, plan 3, kl. 18.30-22.00.

www.teboden.e.se/mksb

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppge samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46

Box 5132 102 43 Stockholm
Tel 08/662 62 61 - Fax 08/661 62 13

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR

*Medlem av Sveriges
Mynthandlares Förening*

Svenska och skandinaviska mynt
och sedlar.

Stor sortering av utländska
jubileumsmynt, årsset samt småmynt.
Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADRESS:
<http://www.nmh-mynt.a.se>

Strandbergs Mynt

&
Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.
charta sigillata, fornsaker m.m.

Se vår hemsida
www.aktiesamlaren-bjb.se

Arsenalsgatan 6, Box 7377, 103 91 Stockholm
Tel: 08-611 01 10, Fax: 08-611 32 95

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 21 företag i tio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

B. Ahlström Mynthandel AB

Rådmansgatan 21
Box 26033, 100 41 STOCKHOLM
Tel. 08-10 10 10, Fax 08-678 77 77

Antikboden

Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Dala Mynt- och frimärkshandel

Box 5031, 791 05 FALUN
Tel. 023-142 50

Karlskrona Mynthandel

Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Kronans Mynt

Västra Hamngatan 6, 411 17 GÖTEBORG
Tel. 031-41 95 81

Rune Larssons Mynthandel

Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

AB Malmö Mynthandel &

Vykortsantikvariat
Sven Gunnar Sandberg
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

Myntinvest Corona

Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer

Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Myntsamlarnas Postorder

Hyhult 6, 340 10 LIDHULT
Tel. 035-801 04, Mobil 070-536 05 38

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrtälje Mynt AB

Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Pecunia HB

Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel. 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel

Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

J. Pedersen Mynthandel

Skolgatan 24, 503 33 BORÅS
Tel. 033-41 24 96, Fax 033-41 87 55

Selins Mynthandel

Regeringsgatan 6, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel

Arsenalsgatan 6
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics

Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel./fax 08-650 0342

Ticalen Mynthandel

Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

Håkan Westerlund Mynthandel

Vasagatan 42, 111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19 507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23

ANSÖKNINGAR

————— till —————

Sven Svenssons Stiftelse för Numismatik
om anslag till tryckning, forskning mm.

Anvisningar:

Sven Svenssons Stiftelse för numismatik bildades genom beslut 11 juli 1963 av Kungl. Maj:t om permutation av Sven Svenssons donation 1928 till Svenska Numismatiska Föreningen.

Stiftelsen har som uppgift att:

1. lämna ekonomiskt bidrag till Kungl Myntkabinettet, särskilt genom inköp av föremål,
2. bidra till utgivande av numismatiska publikationer samt
3. lämna stöd till forskare och seriösa amatörer på detta område.

Ansökningar om tryckningsbidrag samt rese- och/eller forskningsanslag skall vara utförligt motiverade, helst på särskilt formulär som tillhandahålles av stiftelsen. Denna sammanträder normalt två gånger per år, en gång under våren, en gång under hösten. Ansökningar skall vara kansliet tillhanda senast 15 februari eller 15 september för att kunna behandlas på något av dessa sammanträden.

Styrelsen vill gärna understryka, att alla ansökningar från såväl forskare som seriösa amatörer kommer att ges en objektiv behandling och att donator, Sven Svensson, själv var en framstående amatör.